

Juuni 1941

*Aeg seisatab vaikivas valus,
kui meenub te mälestus:
kuis juuniöövalgel
te seisite, pisarad laugel,
nii ligi, kuid lõpmata kaugel,
surmkahvatul palgel --
ja silmades ahastus ...
Aeg seisatas vaikivas valus!*

Fred Ise luulekogust "Tuule tiivul" 2009

84 aastat juuniküüditamisest, ühest traagilisemast kuriteost Eesti rahva vastu

Leinapäeval 14. juunil toimusid üle Eesti mälestusüritused

Keskpäeval algas mälestustseremoonia Tallinna Liiva kalmistul, kus peeti kõned ja palvus ning asetati küünlad ja pärjad punaterrori ohvrite mälestusmärgi juurde. Sõna võtsid valitsuse ja õiguskaitseasutuste esindajad. Muusikalised vahepalad esitas Tallinna politseiorkestri vasekvintett.

Pärastlõunal koguneti Maarjamäe kommunismiohvrite memoriaali, kus avati nimekoridoris uued nimetahvlid.

Kell 16.00 algas memoriaali „Koduaias“ riiklik tseremoonia, kus kõnelesid peaminister Kristen Michal, justiits- ja digiminister Liisa Pakosta, Suurbritannia suursaadik Ross Allen, Eesti Memento Liidu juht Arnold Aljaste ja Eesti Õpilasesinduste Liidu esimees Karl Erik Kirss. Mälestuspalvuse viis läbi EELK Põhja-Eesti piiskop Ove Sander. Muusikaga kaunistas sündmust Tallinna Poistekoor Lydia Rahula juhatusel.

Lisaks ametlikele sündmustele pakkus 14. juuni ka võimalust vaikselt mõtiskluseks visuaalsete installatsioonide juures. Tallinnas Tammisaare pargis oli avatud Inimõiguste Instituudi koostatud pildilugu, mis käsitles küüditamisi ja nende ajaloolist tausta. Vabaduse väljakule olid paigaldatud neljakeelsed infotahvlid.

Leinapäeva korraldasid: Justiits- ja Digiministeerium, Inimõiguste Instituut, Eesti Mälu Instituut, Eesti Memento Liit, Eesti Üliõpilaskondade Liit, Eesti Õpilasesinduste Liit ja Eesti Noorteühenduste Liit.

Fotod: Eesti Inimõiguste Instituudi fotokogu

Justiits- ja digiminister Liisa Pakosta kõned leinapäeval, 14. juunil 2025

14.VI 1941. aasta küüditamise mälestuseks, peetud Maarjamäel

Austatud kohalviibijad, head kaasmaalased!

Mõnikord on lihtsalt nii, et mingi ajaloosündmus või -periood – kasvõi eelmisel sajandil või veel varemgi toiminu – tundub oma kaasaegsuse ja atmosfääriga tänasele märksa lähemal seisvat kui tosin aastat tagasi isiklikult läbi elatu. Olen kuulnud lugusid, kus üsna väärikas eas taa- did ja memmed hakkasid taas, peale Venemaa täiemahulise sõja algust Ukrainas, meenu- tama 80-aasta tagust sõja- aega, Vene okupatsioonivõimude ja sõjaväe kuritegusid,

küüditamist. Tundus küll, et paaril viimasel aastakümnel olid nad sellel ajal toiminuga mingil määral juba rahu saavutanud. Tuli aga välja, et AEG ei teinud nendega veel rahu.

Perekondade küüditamine oma kodudest asustamata ja karmi kliimaga aladele on ränk inimsusevastane kuritegu. Selle eesmärk on külvata hirmu, alandada inimest, murda kogu rahva vaimu. Mehed viidi surmalaagritesse, naised-lapsed-vanurid asumisele. Jõhkruised, külm, nälg, haigused, surm. Ellu jäämine oli pigem ime.

Küllap oleme kuulnud, mis asi on vene rulett. Võetakse kuue- kambrilise trummeliga revolver – ühte kambrisse pannakse padrunit, ülejäänud jäävad tühjaks – ja proovitakse ellujäämise juhust. Eestist küüditatute suhtes kasutati ruleti varianti, kus ühte padrunit ei olnud. 14.juulil 1941 küüditati Eestist Venemaale enam kui 10 000 inimest, neist mehi veidi üle 3000. Tagasi Eestisse pääses viimastest 8%. 1. juulil Saare- ja Muhumaalt küüditatud 233st mehest naases 14, napp 6% ...

Peamine süüdistus, mis esitati, oli riigireetmine ja rahvavaenulik tegevus. Süüdistus esitati neile, kes ei reetnud OMA riiki ja rahvast, seisid vaba Eesti ja eesti rahva eest. Teame - vaenlase süüdistus, kirjas fikseerimata, oli ju tegelikult: süüdi iseseisva Eesti riigi ja rahva armastamises.

Inimsusvastased kuriteod ei vanane. Ja valu kestab – Venemaa ja nõukogude võimu poolt Eesti rahva hinge löödud haavad ei taha kinni kasvada. Ei saagi kasvada, sest agressiivne Venemaa jätkuvalt praalib ja ähvardab meie kõrval.

Venemaal toimub varjamatu Stalini renessanss – ülistatakse meedias, avatakse mälestusmärke, tema auks nimetatakse ümber lennujaamu. Tuleb välja, et stalinism ei kadunudki vene ühiskonnast, võimude ja rahva meelest. Oli vaid veidi puhkust, pildilt ära. Stalinistid laiutavad vene meedias, nende lauseid pruugivad diplomaadid riigijuhini välja.

Meil Eestis ei ole võimalust tunda end muretuna. Me ei saa hoolimatult käega lüüa, öeldes, mis siin minevikus sobrada, elada tuleb tulevikule. Kui me ka enne ehk täiel määral ei mõistnud, või õigemini – ei julgenud ega tahtnud mõista, - siis Venemaa agressioon ja täiemahuline sõda Ukrainas pidi heitma eest roosad prillid.

Head kaaslased, Eestist küüditatute saatuse on lugu tragöödiast ja vabaduse haprusest. Paljude küüditatute viimane puhkepaik on meile teadmata. Rohkem kui 22 000 nime on jäädvustatud siin Maarjamäel, kommunistliku režiimi halastamatust sümboliseeriva „Teekonna“ mälestusena nimetatavatel. Neil inimestel ei olnud kunagi võimalust koju tagasi pöörduda. Enamik neist puhkab kaugel, nimetutes haudades. Siiski, mõtleme neile, mälestame - ja siis nad ongi siin meie seas, Eestis, oma kodus.

Kõne Liiva kalmistul 14.VI 25

Austatud kaaslased!

On väärt ja väärikas traditsioon koguneda 14.juunil, leinapäeval, siia, Liiva kalmistule, ja austada 1941.a NKVD timukate poolt hukatud Eesti ühiskonnategelasi, riigiametnikke, politseinikke ja sõjaväelasi.

Kommunistlik Venemaa jätkas impeeriumi ideoloogiat – eestlaste maa peab alluma Moskvale. Tegutsemiseks oli traditsiooniline stsenaarium – peale okupeerimise ja annekteerimise tuleb Eesti omariikluse täielikuks purustamiseks hävitada ka meie iseseisvuse selgroog – inimesed, kes ehitavad, hooldavad ja kaitsevad meie oma riiki.

Nende inimeste nn „süü“ oli bolševike silmis selge ja ilmne – ustavus Eesti riigile ja põhiseaduslikule korrale. Okupandid mõistsid, et nende inimeste lojaalsus ei ole murtav. Tõsi, nende inimeste ustavuses Eestile ei kahelnud siis ega kahtle nüüdki keegi, ei meie ega meie vaenlane.

Nõukogude Venemaal valitses toona terroristlik režiim. Valitseb ka täna Venemaal. Igapäevaselt sooritatavad kuriteod Ukrainas on meil pidevalt silma all. Venemaal populaarse loosungi „Võime korraldada!“ taha võib koguda suure hulga zombistatud venemaalasi. Venemaa on oht Euroopale.

Suur osa siia maetutest mõrvati Scheeli suvemõisas, Piritä-Kosel. Omamoodi saatuse meeldetuletus – Scheeli pank oli saanud sõjaeelse Eesti suurimaks tänu Nõukogude Venemaal röövitud varanduse – juveelide, kulla – vahendamisele Euroopasse. Kommunistlik režiim kasutas saadud tulu oma diktaatori kehtestamiseks ja ka Kominterni tegevuse toetamiseks. Viimane, nagu teame, tegutses aktiivselt ka Eesti riikluse vastu.

Mõtted viivad taas Venemaa agressioonisõjale Ukrainas. JOKK-skeemid, mis lubavad pea kõigist Venemaale kehtestatud sanktsioonidest mööda hiilida – need hakkavad varem või hiljem mõjutama mitte ainult head nime, vaid ka saatust. Kasuahnusega kaasnev lihtsameelsus Moskva suhtes, mida tänagi veel mitmete demokraatlike riikide puhul nähtav, tekitab hämmastust.

Head kaaslased,

Hukatuid mälestades läheme paratamatult oma mõtetes ja ka empaatiaga nende aega. Ka siis, kui me selles ajas ei ole füüsiliselt viibinud. Praeguse aja kurb paratamatus on see, et tänapäevase Venemaa kõrval elades ei ole 84 aastat tagasi toiminu ainult õpikuajalugu. Paraku. Venemaa ei ole muutunud. Mõeldes ka siia Liiva kalmistule maetud ohvrite saatusele, usun, oleme siiski õppinud ära ühe olulise asja: vaikiv alistumine ei saa enam kunagi olla valikuvõimalustes. See kogemus, see teadmine teeb meid täna palju tugevamaks.

Inimõiguste Instituudi pildilugu juuniküüditamisest ning selle eel- ja järelloost annab tugeva ja tundedlise pildi ühest eesti rahva kõige pimedamast hetkest.

Veiko Tammjärve ajaloolistel fotodel põhinevad pildid on ekspres- siivsed ja sisendusjõulised, napp ja kontrastne värvikasutus tugevda- vad muljet toimunu traagilisusest. Sellele sekundeerivad tekstid, mis ajaloosündmuste tausta lühidalt ja faktitihedalt lahti seletades ai- tavad asetada toimunu laiemasse konteksti.

Koomiksis saavad sõna nii küüdi- tadjad kui nende ohvrid, nii tuntud ajaloolised nimed kui tavalised in- mesed, kes ajaloo rataste vahele jäid.

Pildilugu juuniküüditamisest

KUIDAS VIIDI LÄBI JUUNIKÜÜDITAMINE
14.06.1941

24. veebruaril 1918 kuulutati välja sõltumatu Eesti Vabariik. Iseseisvuse saavutamine oli suur arenguhüpe eesti rahvale, mis võimaldas riigi pärast pikka Nõukogude okupatsiooni 20. sajandi lõput taas üles ehitada.

1 SAKSAMAA JA NÕUKOGUDE LIIDU KOOSTÖÖ

1930. aastate teisel poolel kujutas Saksamaa tugevnemine suurt väljakutset Esimese maailmasõja võitjariikidele ja Rahvasteliidule. Lahendust püüti leida koostöös stalinliku Nõukogude Liiduga. See ei õnnestunud.

Peasli, et "meie" tähendaks nii Saksamaad kui Nõukogude Liitu!

Politiiline olukord muutub kiiresti meie kasuks.

Õtse loomulikult, härra kindral! Selleks loob hea aluse meevaheline pekt!

Wehrmachti soomus- ja pansarmee rüü 22. septembril 1939 Poolas.

Molotovi-Ribbentropi pakiga jagasid Saksamaa ja NSV Liit 1939. a. Ida-Euroopa. Pärast Poola vallutamist peeti 22. septembril Brestis ühine võidupärag:

Saksa 18. motoriseeritud korpuse ülem kindral Heinz Guderian ja Punaarmee 29. tankiväeüksuse ülem Semjon Kriukov Brest-Litovskis peeti 22. septembril 1939.

10 14. JUUNIL 1941 TOIMUS MASSIKÜÜDITAMINE VENEMAALE

Eestist saadeti Siberisse üle 10 000 inimese. Koos Lätist, Leedust, Poola idaaladelt ja Moldovast küüditatutega viidi samal ajal ümberasumisele üle 85 000 inimese.

1941. aasta juuniküüditamine oli traagiline sündmus kogu Baltikumile. Eestist saadeti üle 10 000 inimese Siberisse ning kokku üle 85 000 inimese viidi ümberasumisele erinevatest piirkondadest. NSV Liidu julgeolekujõudude inimsusevastane kuritegu eesmärgiga eemaldada omariikluse kandjad viis paljud küüditatud ebanimilikes tingimustes vangilaagritesse. Kuigi otseste tapmist eesmärgiga see polnud, kaotasid paljud inimesed elu ning paljud jäid Siberi karmides tingimustesse unustatu. Enamik vabastati pärast Stalini surma, kuid nende elu kodumaal jäi mõjutatuks ning neid käsitleti sageli ka pärast rehabiliteerimist kui repressseeritud. Juuniküüditamine avaldas pikaajalist mõju, mille all kannatasid paljud inimesed kuni NSV Liidu lagunemiseni. NSV Liit eitas Molotovi-Ribbentropi pakki salaprotokollis olemasolu kuni 1989. aastani, mil NSV Liidu Rahvasaadikute Kongress tunnistas selle õigustühiseks.

20. augustil 1991 võttis Eesti Vabariigi Ülemnõukogu vastu otsuse "Eesti riiklikust iseseisvusest", millega taastati de facto Eesti Vabariik. See sündmus määras riigi iseseisvuse taastumist, mis oli välja kuulutatud 24. veebruaril 1918.

Kui me räägime kurjusest, mis seda kõike tegi, siis ei saa unustada, et igal kurjusel on inimese nägu. Kuri võib olla režiim, aga kurja teevad inimesed. Need, kes annavad käsk ja need, kes käsk täidavad.

Me ei unusta seda ebaõiglust ja me mäletame neid ohvrid. Me teeme seda rahulikult ja enesekindlalt, sest kogu õuduse, valu ja kurjuse kiuste olime meie lõpuks võitjate poolel, kui võtsime tagasi oma riigi."

enesi Vabariigi President
Aivar Kark

14. JUUNIL MÄLESTAME SÜÜTUD INIMESI, KES LANGESID OKUPATSIOONIVÕIMUDE EBANIMILIKU TERRORI OHVRIKS. NEID MÄLETADES LÕHMAME, ET TALLISED INIMSUSEVASTASED KUJUTED EI KORDU ENAM KUNAGI.

Konverents „Piirideta okupatsiooniohvid”

Eesti Memento Liidu juhatuse esimehe Arnold Aljaste kõne Balti Alliansi konverentsil

Austatud riigikogu liikmed ja teised valitud ja rahva teenistusse seatud!

Täna lugupeetud, kuid idanaabri poolt omal ajal nõukogude vaenulikuks ja sotsiaalselt ohtlikuks elemendiks kuulutatud ja seetõttu repressioonide ohvriks langenud, - ma tervitan Teid represseeritud organisatsiooni, Eesti Memento Liidu nimel.

On teada tõde, et miski ei ühenda inimesi rohkem kui ühiselt sooritatud kuriteod, kuigi need kuriteod olid pigem repressiivorganite peades ja paberites, ühendavad need meid siiski. Oleme siin koos neljast riigist ja mõistame üksteist, sest oleme kandnud sama saatust. Ei ole me kuulutanud kellelegi sõda, keegi ei ole kuulutanud meile, aga II maailmasõjas kannatasime teistest enam. Eestile lõppes sõda 31. augustil 1994 aastal, kui lahkus viimane rong vene sõduritega. Okupatsiooni tulemusel kaotasime 200 000 eestimaalast.

Täna me räägime represseeritud tegemistest: 25.märtsil 1999.aastal kogunesid nõukogude repressioonide ohvrid Tallinna Linnahallis, et moodustada tööorgan ohvrite nimekirjade koostamiseks, mälestuste kogumiseks ja mälestusmärkide püstitamiseks kommunismiohvritele. Ega sõpru ja toetajaid meil tollal polnud, omariikluseni oli veel rohkem kui 2 aastat ja vene sõjavägi lahkus alles 5 aasta pärast. Nende aastakümnete jooksul on tehtud ära suur töö, on ilmunud 20 köidet nimekirjaraamatuid, avaldatud hulgaliselt mälestusi. Avatud on nüüdseks igas maakonnas ka küüditatutele pühendatud mälestusmärk ja suur Maarjamäe Memoriaal, mille saamiseks tehti suuri pingutusi ja mille saamise eelduseks olid just needsamad, represseeritud koostatud nimekirjad. Kui Lätis, Leedus võeti represseeritud puudutavad seadused vastu üsna kohe peale omariikluse vastuvõtmist, siis meil jõuti selleni alles 2004. aasta jaanuaris. Siis omas represseeritu tunnistust 23 378 inimest. Täna on meid juba alla 7 tuhande ja seetõttu oleme, vähemalt selle valitsuse silmis, tähelepanu mitte väärivad. Sotsiaalminister on korduvalt öelnud, et valitsuse eesmärk on tagada hea elu kogu riigis, mitte erinevatele inimgruppidele. Viimane mõru pill oli tervisetootuse

äravõtmine kaitseministeeriumi poolt. Riigikogu sotsiaalkomisjonis ütles arstipoliitik, et tema on andnud vande ravida kõiki võrdselt ja ta ei saagi aru, mida me öieti tahame ja taotleme. Püüdsime küll selgitada, kuidas see toetus tekkis, nimelt ehitati Seli sanatoorium kaitseministeeriumi ja represseeritud koostöös, tehti palju tööd ühiskondlikus korras ja panustati ka rahaliselt. Palju raha tuli välismaistelt organisatsioonidelt, eriti nn. soomepoiste toetuseks. Kui tekkis vajadus ravida ka Ukraina sõdureid, tehti meile ettepanek võtta vastu iga aastaselt 96 tuhat raha ja jagada see toetusteks, just nii suure summa eest olime kasutanud sanatooriumi teenuseid. See oli halb lahendus, aga saime aru sõdurite ravimise vajadusest. Ja eelmisel aastal võeti see raha meilt ära! Meid kui partnereid, kui osanikke visati üle parda!

Nõutuks tegi ka ministeeriumi vastus palvele, toetada täna ettevõtmist: “Paraku ei ole Justiits- ja Digiministeeriumil seekord võimalik konkreetseesse koostööprojekti panustada.”

Eks asju, mis meele mõruks teeb, on teisigi, aga pole me siia kaeblesma tulnud ja nagu ütles minu ema, Adeele Aljaste: „Meie ei ole sita pealt riisunud, - meie oleme sealt ise ära roomanud!” Õnneks on meil ikkagi sõpru ja toetajaid kah, - teeme suure tänukummarduse Urve Tiidusele, kes on andnud võimaluse meil siin seda konverentsi läbi viia, - neid kordi on olnud eelnevalt ja vahest tulevikuski. Aitäh! Täname, Enno Uibot, Murtud Rukkilille Ühingu esimeest, kes omades koostöölepet Balti Allianssiga on kutsunud siia ka Eesti Memento Liidu ja Siberis Sündinud Laste organisatsioonide esindajad.

Jah, meil on 3 organisatsiooni, paljud represseeritud kuuluvad mitmesse ühingu, me ei konkureeri üksteisega, pigem täiendame.

See konverents on korraldatud õigel ajal, oleme jõudnud ajajärku, kus nagu tahaks ja teeks, aga pole enam seda jõudu ja rammu meie organisatsioonide ridades. Kokkusaamistele, mälestuspäevadele tuleb inimesi järjest vähem ja ilma neid kodust peale võtmata paljud enam ei tulekski. Võtame endale järjest vähem kohustusi -- ei raja rohkem mälestusmärke, katsume rajatud korras hoida.

Balti Alliansi konverents
Piirideta okupatsiooniohvid
18.-20. septembril 2025
Tallinnas

KAVA

- 18. september
 - 12.00-14.00 Siseregistreerimine hotellis (Hestia Hotel Suvi, Paterburi tee 48, Tallinn)
 - 14.00 Lõunaböök restoranis
 - 15.00 Külastus okupatsioonide ja vabaduse muuseumides Vabamu
 - 16.00 Vabamu ja Balti Alliansi (ühingu noorena põlvkonna esindajate arutelupea - tutvumine, tutvustamine ja tööplani tegemine)
 - 17.00-18.00 Galsia ekskursioon vanalinnas
 - 20.00 Öhtusöök hotellis
- 19. september
 - 9.00 Hommikusöök
 - 10.00 Mälestusmärk Jüriöö pargi memoriaalis
 - 11.00-13.30 Balti Alliansi KONVERENTS Toompäe loosis. Käskdume kogemiste jagamisele, meid nigi vahet, uude koostööeesmärkide seadmisle ja uue põlvkonna kasvatamisele meie tegutsesle.
 - 14.00 Lõunaböök
 - 15.00 Külastus ja vastuvõet Tallinna raekoja
 - 17.00 Nägutsle kiriku külastus
 - 20.00 Öhtusöök
- 20. september
 - 9.00 Hommikusöök
 - 10.00 Kokkusaamise tegemine, uute koostöömiste kokku tegemine.

INFO JA REGISTREERUMINE
info@rukkiilill.ee
WWW.RUKKIILILL.EE
+37253853941

Konverentsi plakat.

Eesti Represseeritud Registri Büroo veel toimetab, aga kogu andmebaas on üle antud Eesti Mälu Instituudile ja see on kõigile kättesaadav aadressil: memoriaal.ee, nemad tegelevad nimekirjadega edasi, täiendavad ja parandavad. Nende poolt on koostamisel ka II maailmasõja põgenike nimekirjad, mille tarvis neile jõudu soovime. Olemegi siis osa koormast teiste õlgadele pannud, aga asju, mille pärast mures olla, on palju. Täna ei ole meie hulgas enam Tööpataljoni Ühingut. Juba aastaid tagasi lõpetas Raplamaa Represseeritud Ühendus ja andis oma lipu muuseumi.

Täna, siin konverentsil, on harukordne võimalus saada teada, kuidas meie naabrid, saatusekaaslased, oma tegemistega edasi lähevad ja vahest oskame Teie järgi ka oma samme seada. Teemat: „Kuidas edasi?” arutame nädala pärast liidu juhatuse koosolekul.

Tsiteerides veel oma ema: „Ega enne surma ei saa ära surra!”

Sisutihedat päeva soovides,

Arnold Aljaste

Tartu Memento tegemised

Viimaste kuudel on olnud meie ühingul toredaid koostöö kogemusi. Tartu Memento poole pöördus Isabelle DeSisto USA Princetoni ülikooli politoloogia osakonnast. Ta on paariks kuuks tulnud Tartusse, sest on Tartu Ülikooli Johan Skytte Instituudi külalisüliõpilane. Isabelle DeSisto doktoritöö käsitleb stalinistlike repressioonide pikaajalist mõju poliitilistele hoiakutele ja käitumisele Ida-Euroopas. Uurimismeetodiks on võrdlev analüüs, millele eelnevad küsitlused ja intervjuud mitmest riigist, sealhulgas Eestis, Moldovas ja Ukrainas. Täpsemalt huvitab teda, kuidas mälestused poliitilistest repressioonidest – eriti küüditamistest – põlvkondade vahel edasi kanduvad ja kuidas need mälestused mõjutavad suhtumist poliitikasse tänapäeval. Ta intervjuueerib isikuid, kelle vanemad, vanavanemad või vanavanavanemad küüditati aastatel 1940–51. Näiteks Moldovas on läbi viidud juba umbes 40 sellist intervjuud Endiste Küüditatute ja Poliitvangide Ühingu presidendi Alexandru Postica abiga. Aitasime Isabelle DeSistol leida represseeritud, kes olid nõus andma intervjuud. Ootame põnevusega doktoritöö valmimist.

Teine väga põnev kohtumine oli lõunanaabrite lätlastega. Tänu Roman Parmasele on tihenened kontaktid Läti represseeritute organisatsioonidega. Augusti alguses oli Tartus külas Läti Siberi laste ühingu eestvedaja, tuntud ja tunnustatud läti filmirežissöör ja produtsent Dzintra Geka. Arutasime juuniküüditamise 85. aastapäeva ühist tähistamist 2026. aastal. Plaanime seda teha Eesti Rahva Muuseumis 9. juunil 2026 ning koostöös mitmete Eesti ja Läti represseeritute organisatsioonidega. 9. juuni mälestuspäeval on kavas temaatiliste näituste avamine, seminar ja dokumentaalfilmid. Soovime ühiselt tutvustada laiemale avalikkusele, kuidas on Balti riikides repressioone jäädvustatud. Keskmes on isiklikud lood ja nende visuaalne talletamine, samuti represseeritute organisatsioonide panus mälutöösse. Mälestuspäeval avame Läti Tukumsi muuseumi rändnäituse „Kasetohukirjad Siberist/Birch Bark Letters From Siberia“, mida tuleks tutvustama muuseumi direktor Agrita Ozola. Tema on eest vedanud ka nende unikaalsete repressioonimälu kandjate – kasetohukirjade – lülitamist UNESCO maailma mälu registrisse. Avame ka Läti organisatsiooni „Siberi lapsed/Sibirijas berni“ rändnäituse nende lugudest. Plaanime tutvustada Läti organisatsiooni „Siberi lapsed/Sibirijas berni“ mälutööd, rõhuga ekspeditsioonidele Siberisse ja temaatilistele dokumentaalfilmidele ning räägime ka Eesti vastavatest filmidest, näit. Märt Müürilt ja Andres Söödilt. Nii 9. juunil kui ka 14. juunil on soov näidata valikut dokumentaalfilmidest, mis kajastavad stalinistlikes repressioonides läbielanute saatusi ja lugusid. Igale filmile eelneks lühike sissejuhatav kommentaar. Lisaks plaanime teha näituse Eesti Represseeritute Registri Büroo materjalidest ja trükistest.

Kohtumine Dzintra Gekaga 7. augustil 2025 Eesti Rahva Muuseumis. Vasakult Dzintra Geka, Virve Tuubel (Tartu Memento), Roman Parmas (Põlva Memento) ja Terje Anapaio (ERM)

Foto: Tartu Memento arhiiv

Tartu Memento liikmed 23.augustil 2025 koduteel Pilistverest Viljandi Vabadussamba juures. Foto: Tartu Memento arhiiv

Vastupanuvõitluse päeval 22. septembril korraldas Tartu linn mälestustseremoonia vabadusvõitleja Enn Tarto äsja korraldatud haul Raadil Vana-Jaani kalmistul. Sõna võtsid Tartu linnaeape Urmas Klaas, Enn Tarto perekonna nimel Piret Tarto ja Eesti Üliõpilaste Seltsi vilistlaskogu esimees vill Kaarel Vanamölder. Mälestuspalve luges ja Enn Tarto hauatähise pühitses Politsei- ja Piirivalveameti peakaplan politseikolonelleitnant Valdo Lust. Tseremoonial musitseeris Eesti Sõjaväeorkestri kvintett dirigent Samuel Jalakase juhitud. Mälestustseremoonial järgnes küünalde asetamine Raadi kalmistutel puhkavate vastupanuvõitlusest osavõtnute kalmudele.

Piret Tarto kõne

Soovin tänada linnaeapad Urmas Klaasi ja Tartu linnavalitsust, kindralmajor Ilmar Tamme ning kogu Kaitseliitu, hr Gert Uihoaeda ja Riigikantsleid Enn Tarto hauatähise ja tänase sündmuse korraldamise eest. Soovin tänada kõiki, kes siia olete tulnud. Pimeduse, vägivalda ja tagakiusamise ajal vabaduse leek ei kustunud, ütles paavst Franciscus juba enne oma Eesti visiiti. Ta ütles ka, et tunnustab kõiki, kes on ennast minevikus ohverdanud vabaduse saavutamise nimel. Vabadus on väljateenitud aare, mida hoitakse alal tulevastele põlvkondadele.

1988. aasta Laulva revolutsiooni aegu oli kogu Eesti rahvas valmis iseseisvuse nimel kas või kartulikoori sööma. Kujund oli üllas ja õnneks jäigi see vaid kujundlikuks väljendiks. Samal ajal oli Enn Tarto oma kolmandas Vene vangistuses Perm-36 erirežiimi osakonnas. Hiljem kirjeldas ta seal valitsenud olukorda järgmiselt: Sõime salaja rohtu ja andsime seda teistele vangidele. Jalutusboksidest kasvasid tsementpõranda pragude vahel ohakad ja nõgesed. Rohusöömine oli keelatud. Kui valvurid seda märkasid, hävitati rohi ja praod täideti tsemendiga. Kambriakendel olid kahekordsed trellid. Seal oli väike õhuaken. Ukrainlasel Semjon Skalitsil, sügavalt usklikul mehel, olid kargud. Teine ukrainlane, luuletaja Vassili Stus oli osav väljas kasvavaid nõgeseid karkudega õhuakna kaudu kambrisse tõmbama. Järelikult võiks Ennu hauakivil olla kiri, mis ütleb, et siin puhkab mees, kes tõesti sõi Eesti vabaduse nimel nõgeseid, ohakaid ja puulehti. Aga muidugi ei ole, sest hauakivile nii ei kirjutata. Selle asemel on seal sõna armastus ja see on kirjutatud koguni kaks korda ning mitte juhuslikult. Armasta, siis Jumal kingib Sulle elu, ütleb laulusalm. Armastagem üksteist ja oma perekonda. Armastagem Eesti maad ja rahvast! Ma tänan Teid!

Tartu Memento juhatus

Pärnu mementolased märtsiküüditamise mälestuspäeval.

Kui kauaks veel vaba on meie maa ...

Juba mõnda aega on õhus tunda küsimust Eesti iseseisvuse püsimisest, valmisolekust ja võimekusest tõrjuda idast tulenevat ohtu. Kes meid kaitseb ja kas meid aidatakse või läheb jälle nii, et vaatamata sellele, kas suured kaklevad või sõbrustavad, siis väikesed lirtsuvad taas nende taldade all. Suured jagavad maailma – me oleme seda juba kogenud.

Vaatamata ärevatele aegadele kulges Juuniküüditamise 84. aastapäev Pärnus tavapäraselt, eesmärgiga leinata küüditamise ohvraid, edastada meie mälestusi tulevastele põlvetele ja hoiatada valvsuse kadumise eest, sest ajalugu kipub korduma ja kui ei õpita minevikust, siis võib järeltulijaid tabada tulevikus taas vabaduse kaotanu saatus.

14. juuni keskpäeval kogunesid Pärnu Leinaparki võõrvõimu läbi kannatanud, nende järeltulijad, pärgade-lilled-küünalde asetajad, kõnelejad, lauljad, luule esitajad. Mälestuskivi kõrval seisis auvalves relvastatud kaitseliitlased ja Eesti Lipu Seltsi leinlippudega gaidid. Päev algas hünni laulmise ja leinaseisakuga.

Järelehüüde hukkunuile lugus meie uus EELK Pärnu praostkonna praost, Eliisabeti koguduse õpetaja Toomas Nigola. Arne Oidi hinge puudutava laulu "Laul verelilledest" esitas Pärnu Kunstide Kooli õpilane Mirt Matilda Sofi Kirss. Mälestuspäeva juht Isabell Maripuu lugus küüditamise fakte ja dokumente sooritatud kuritegudest Eesti ja teistegi rahvaste vastu. Luuletustega esines Pärnu Koidula Gümnaasiumi õpilane Loore Lee Allmaa. Sõna võttis ka volikogu esimees Siim Suursild. Asetati pärjad ja küünlad.

Fotod: Pärnu Memento kogu

PÄRNU

Mälestuspäeva juhi kõne hirmudest ja nendega toime tulemisest.

„Tean, et meil on vaenulik naaber, Venemaa, aga ikka sügaval südames lootsin, et ehk seal ka kunagi midagi muutub, aga ei. Putinistid taastavad Moskva metros Stalini kuju ja vene rahvas viib oma hardumuses selle jalamile lilli, põlvitab, nutab õnnest. No mis rahvas see on, kui nad oma timukat nii armastavad. Ainult 30-ndate aastate lõpus lasi ta tappa üle 3 miljoni venelase, veel säilinud revolutsiooni ja sõjaväe eliidi, mille tõttu, ilmselt, suutsid saksa väed nii edukalt venemaalasi sõja algaastail hävitada. Järeldus: vene rahvas ei muutu kunagi ning jääb alati suureks ohuks Eestile.

Teades seda, astusime NATO-sse, sest seal on suur, võimas, rahu kaitsja USA. Ja siis valitakse selle riigi juhiks mees, kelle adekvaatus jätab kõvasti soovida. Uudistes pilt Trump'ist, kes kohtub LAV presidendi Ramaphosa'ga ning süüdistab teda genotsiidis näidates pilte hoopis Kongost, ajades need riigid sassi. Või olukord, kus ta süüdistab Ukrainas presidenti Zelenski't sõja alustamises suure Venemaa vastu. Kas see on mõistliku inimese jutt? Kas ikka on nii, et suurel on alati õigus? See tähendab, et USA versus NATO kaitsele meil lootust pole. Trump teeb oma sõbra Putiniga kasuliku diili ja müüb meid maha. Pealegi, NATO peasekretär teatas, et Venemaa on oma sõjatööstuse nii hästi käima saanud, et suudab toota laskemoona kolme kuuga sama palju kui kogu NATO aastaga.

Kahjuks ei saa loota ka Euroopale, sest ühest küljest mõistetakse, et sõda võib tulla ka meie õuele, kuid oma sõjalise nõrkuse tõttu loodetakse ikka USA-le, kelle käitumine on täiesti ettearvamat. Samas on Euroopal ikka veel Venemaaga seotud suured äritehingud, millest ei taheta loobuda ehk taas „äri ennekõike“.

Ning kõigele sellele lisaks veel sisevaenlased, kes ütlevad mulle otse televiisorist (9. mai AK Narvas), et ta elab küll Eestis, aga on Venemaa patrioot! See-ega, kraabi endale auk ja tõmba muld peale, vaba Eesti lõpp on lähedal.

Aga siis! meenus mulle minu ema, kes saadeti 10 aastast Siberisse, kes põgenes sealt 1945-ndal aastal, kes saadi siin 1950-ndal kätte ja saadeti tagasi, nüüd juba läbi seitsme vangla, lõpetades Tomski vanglas, kes jäi seal ainsana oma perest ellu, kes tuli kohe pärast loa saamist Eestisse tagasi, kes elas ja töötas võõrvõimu kiuste Eesti heaks, et püsiks eesti keel ja meel, kasvatas üles oma Eesti patriootidest lapsed, kes jõudis ära oodata taas vabanenud Eesti ja sai maetud vaba Eestimaa mulda.

Järelikult, ükskõik, kes meid ka ei anastaks, hävitaks, peab teadma, et see kangekaelne, töökas rahvas jääb püsima, jääb püsima oma kultuuri ja keelega, vaatamata sellele, kes tema maa on hetkel vallutanud. See on meie lohus ja lootus. Eestlased on surematu rahvas! Elagu Eesti!”

Mälestusürituse lõpetas rahvalike lauludega Vana-Pärnu kultuuriseltsi ansambel Hõbene Taimi Laituse juhatusel.

Isabell Maripuu, Pärnu Memento

VILJANDIMAA

23. augustil Pilistveres. Foto: Pille Juurik

Memento Viljandi Ühenduse ettevõtmised

14. juunil kohtusime represseeritute mälestusmärgi juures Viljandi mõisapargis. Auvälves olid Kodutütarde esindajad Kaisa-Liisa Lepa, Kerli Kaur ja Noorkotkaste esindajad Trevor Mozgovoi, Janke Kangur ja Tanel Toomsalu oma juhendaja Marina Rudakiga. Sõna võtsid Viljandi linnapea Johan-Kristjan Konovalov ning EELK Lõuna-Eesti piiskokonna piiskop Marko Tiitus. Kimbud asetasid Memento ühingu ja Omavalitsuste Liidu esindajad.

11. augustil võtsime ette reisi Setumaale. Külastasime renoveeritud Vastseliina linnust, Meremäel Hilläkeste talus tutvusime taluarhitektuuri ja vana tää ja tavandikultuuriga. Kohapeal pakuti traditsioonilist einet tee ja pekileiva või pirukaga. Palandõ tsässonakohas pakuti meile samuti teed. Edasi viis meid sõit Obinitza, kus külastasime kirikut ja seda ümbritsevat surnuaeda, jalutasime lauluemade pargis. Taarka tares pakuti meile maitsvat lõunasööki. Külastasime ka Piusa koobaste külastuskeskust. Enne tagasiteele sättimist jalutasime Värskas promenaadil. Oli pikk reisipäev, aga oli väga huvitav näha nii mõndagi uut kohta ning on meenutada palju toredat.

23. augustil käisid Viljandi mementolased Pilistvere kivi kangru juures. Nagu ikka kohtusime teiste maakondade mementolastega. Lippude lehvides sammusime kivi kangru juurde, kuhu asetasime kimbud ja küünlad.

3. oktoobril oli meie sellesügisene esimene kokkusaamine. Muusikat tegi pika ajalooga ansambel Lustipill. Samuti esitasid kauneid laule ansambli Heliko prouad Eda Antoni juhendamisel. Nende poolt tuli ettekandele ka sünnipäevalaul. Tutvusime ka Ants Londi uue raamatuga “Kolm värvi”.

Ene Juurik

Mälestusi möödunud suvest

Põlvamaa mementolased paadipögenike mälestusmärgi “Lootuse purjed” juures Kuramaa rannas.

Fotod: Rein Toom

Laulusalm ütleb: “On ju nii, et suved kaovad...”, aga mälestused jäävad.

Põlvamaalased tähistasid juuniküüditamise mälestuspäeva nii Veriora kui Põlva raudteejaamas. Südan kosutav on nentida, et kuigi 1941. aasta küüditatud on Põlvamaal väga väheks jäänud, hoiavad nende mälestust meie ülejäänud liikmed ja nende Siberis sündinud lapsed. Meid oli kohal umbes 50 inimest. Taas lehvisid kaitseliitlaste käes leinalintidega kaunistatud lipud, põlesid küünlad ja valendasid pärgade valged lilled.

Räpina vallavanema Enel Liini emotsionaalne sõnavõtt Verioras läks paljudele hinge, sest ta teab, millest räägib – ka tema lähedased oli represseeritute hulgas. Mälestuspalve luges EELK Räpina Mii-kaeli koguduse õpetaja Jaak Pärnamägi.

Põlva raudteejaamas rääkis juuniküüditamise ajaloolisest taustast Roman Parmas. Põlva Püha Peetri koguduse õpetaja Leevi Lillemäe rõhutas mälestusürituste vajalikkust:

“See valu, mis on tehtud Eesti maale ja rahvale, ei kao arvatavasti kunagi, sest see valu on sügav, nii ebaõiglane ja usku-matu. Et selle valuga hakkama saada ja valu taluda, ongi vaja mälestusüritusi. On vaja meenutada, on vaja rääkida. Kui valut rääkida, siis muutub valu natuke kergemaks. Mälestusüritust on vaja ka selleks, et kõigi nende meie ümber toimuvate muutlike olude keskel oskaksime olla tänulikud vabaduse eest, mis meile on antud. Et me ei kaotaks valvsust, et meie lapsed ei kaotaks valvsust. Täna, 14. juunil, ei räägita Eestis ainult ajaloost – kuulatakse vaikust, mis jäi nendest inimestest järele, kes sunniti kodust

Räpina vallavanem Enel Liin Veriora raudteejaamas.

lahkuma vagunites, mille suund oli teadmatus. Täna mälestatakse üle Eesti neid, kelle elu ja vabadus vägivaldselt katkestati ning meenutatakse, et vabaduse hind on mälu, mida peab kandma.”

Meie, mementolased, olemegi need, kes seda mälu järeltulevatele põlvedele edasi peame andma. See ongi meie missioon!

Suvi jätkus vihmas ja päikeses. Põlvamaa mementolased ei saanud ka sellel aastal läbi Lätita – vaja vaadata, mis naabritel tehtud ja teoksil. Seekord pakus meile huvi veel avastamata Kuramaa, nii repressioonidega seonduv kui ka kultuuriloolised ja looduslikult kaunid paigad. Kõigepealt ootas meid Tukumsi muuseumi direktress Agrita Ozola, kes koordineerib Kuramaa represseerituid.

Muuseumi ulatuslikku repressioone käsitlevasse ekspositsiooni kuulusid ka UNESCO maailmapärandisse kantud kasetohule kirjutatud represseeritute kirjad. Tukumsi muuseumi koosseisu kuulub ka Durbe mõis, kus Agrita Ozola meie grupile põhjalikult Lätis toimunud repressioonidest jutustas. Sõlmisime ka kokkuleppe edasiseks tihedamaks koostööks näituste ja trükiste vallas.

Tutvusime põgusalt vana liivlaste linna Ventpsiliga. Rannikut mööda lõunasse sõites jõudsime düünide vahel otse mere ääres asuva Läti paadipögenike mälestusmärgi juurde, sellest kohast põgeneti 1944-45. aastatel väikestes paatides nõukogude võimu eest Gotlandile. Mälestusmärgi nimi on “Ceribu pura” ehk “Lootuse purjed”, skulptor Girts Burvis ja

PÕLVAMAA

ta kujutabki endast valgest metallist purjeid. Tõmbasime mõttes paralleele Puise neeme mälestusmärgiga ja leidsime, et meie rahvaste saatus on väga sarnane.

Külastasime veel ajalooliselt huvitavat omaaegset Kuramaa hertsogiriigi pealinna Kuldigat, mille vanalinn on samuti UNESCO pärandisse kantud, Liepajat ja Jelgavat. Meil olid igal pool väga asjatundlikud ja toredad giidid. Saime palju uusi teadmisi ja tekkis tahtmine taas Kuramaale minna, sest palju huvitavat jäi veel nägemata.

Käisime nagu ikka ka Pilistveres, kus on alati tore. Teel koju külastasime Eesti Rahva Muuseumi, kus vaatasime noormehena Siberisse küüditatud Eesti kunstiklassiku Olev Subbi mälestusnäitust "Täiuse poole püüeldes". See oli väga ilusaks värviküllaseks lõppakordiks möödunud suvele.

Roman Parmas

Pirukad ja tee Veriora raudteejaamas.

Tukumsi muuseumi direktor Agrita Ozola räägib meie grupile repressioonidest Lätis.

Fotod: Rein Toom

JÄRVAMAA

23. augustil 2025 käisime Järvamaa Memento Ühingu liikmetega Pilistveres. Septembri algul, 5.09.2025 toimus traditsiooniline kultuurireis mementolastele, seekord Heimtali muuseumisse ja mõisa ning Viljandis külastasime Paul Kondase galariid, jalutasime lossimägedes. Päeva lõpetasime teatris "Ugala".

Järvamaa mementolaste fotomeenutused suvistest käikudest Viljandisse ja Pilistverre.

Fotod: Järvamaa Memento kogu

100 aastat Laiuse kihelkonnast Eesti Vabadussõjas langenutele püstitatud mälestussamba avamisest

30. augustil 2025 möödus 100 aastat Laiuse Vabadussõja mälestussamba avamisest.

Mälestuspäeva korraldajaks oli Kaitseliidu Jõgeva malev ja ürituse avas Jõgeva maleva puhkpilliorkester. Seejärel toimus mälestus-jumalateenistus Laiuse kirikus. Peale jumalateenistust suunduti rongkäigus Laiuse kalmistule Vabadussõja mälestussamba juurde, kus sõnavõttudega esinesid Jõgeva vallavanem, volikogu esimees, Kaitseliidu Jõgeva Maleva pealiku asetäitja ja Laiuse koguduse hooldusõpetaja Esa Luukkala.

Mälestussamba sajanda aastapäeva üritusele aitasime omalt poolt kaasa ja tegime lühikese ülevaate mälestussamba avamisest infostendi näol. Stendil on fotod esmase mälestussamba (1925) ja taasavatud mälestussamba (1998) tseremooniast. Mälestuspäeva hommikul paigaldasime stendi mälestussamba juurde. Uudistajaid jätkus. Mälestussamba ajalugu tutvustas MTÜ Jõgevamaa Represseeritud juhatus liige Ants Aluoja.

Mälestussammas oli skulptor A. Starkopi poolt valmistatud Saaremaa kivist. Ehitustööd aga teostatud A.E. Jürgensi kivitööstuse poolt. Mälestussammas oli suurim kogu Eestis, laiuseks oli 25 jalga, kõrgus 14 jalga ja üldraskus oli 3800 puuda. Sammas purustati nõukogude võimu poolt 1941. aastal ning lõplikult hävitati 1954. aastal. Samba taasavamine toimus 22. veebruaril 1998.

Uue taasavatud samba kavandas Ilmar Kannelmäe. See on dolomiidist rist, millel Vabadusristi kujutis ja kahel pool risti langenute nimed. Samba tagaküljel kirjad: Eesti Vabadussõjas langenutele, maailmasõja ohvritele, nõukogude okupatsiooni ohvritele.

Reet Aluoja

Fotod: Reet Aluoja

LÄÄNEMAA

Juuniküüditamise mälestushetked Läänemaal Ristil ja Haapsalu kirikus. Vasakpoolsel alumisel fotol süütab küünla Ellen Koppel, kes oli juuniküüditamise ajal seitsmeaastane.

Fotod: Juhan Hepner

HIIUMAA

Hiidlaste suviseid toimetusi

Suvi möödus tavapäraselt. 14. juunil kohtusime Lehtmas küüditatute mälestusmärgi juures. Rõõm on tõdeda, et viimastel aastatel on meie üleskutsele leinapäeva tähistada järgnenud paljud. Lisaks meile asetasiid seekord pärjad vala, kaitseliidu ja naiskodukaitse esindajad. Kohal viibis vallavolikogu esimees Anu Pielberg. Sõna said Mart Reino ja Urmas Selirand. Kõnelejad märkisid, et Ukraina sündmustest ei saa üle ega ümber, seda enam, et sealsetes lahingutes on hukkunud ka üks hiidlane. Järgnenud kohvilauas arutasime veelkord suviseid ettevõtmisi. Me kõik oleme huvitatud saatusekaaslastega kohtumistest ja tegevustest teistes piirkondades. Paraku pole rahalised võimalused vastavuses meie soovidega. Lisaks seab saareline asukoht omad tingimused. Kõigele vaatamata ole-

me sel suvel osalenud EVL kokkutulekul Toris ning mälestusüritustel Pilstveres ja Puise rannal. Viimasest üritusest ei saanud kõik soovijad osa võtta, sest samaaegselt toimus kaitseliidu õppus. Puise üritus on meile eriti südamelähedane, sest asukoht on mere ääres ja meil hiidlastena lapsepõlvest kuulnud jutud kunagisest suurpõgenemisest siiani mees. Siinkohal tänud kõigile ürituste korraldajatele.

Aasta soovime lõpetada ühiselt lauas istudes ja aastast kokkuvõtteid tehes. Nagu ikka, peame meeles juubilare.

Oleme tänulikud kõigile meie toetajatele. Aasta jääb meelde erilisena, sest Hiiumaa saab oma Vabadussõja mälestusmärgi.

*Helve-Esta Sillamaa
Juhatuse liige*

Kommunismiohvid Eestis ja rahvusvaheline õigus

23. augustil 2025 kogunesid Eesti Memento Liidu kõik ühingu traditsiooniks saanud kombel Pilistvere Genotsiidiohvrite Memoriaali selleks, et ühiselt mälestada kommunismiohvreid.

Euroopas nimetatud natsismi- ja kommunismiohvrite mälestamise päeval on eestlastel põhjust teada, et natside poolt kolme okupatsiooni aastaga toime pandud kuritegude ohvrite arv oli Eestis 8-9 korda väiksem kui pool sajandit kestnud nõukogude okupatsiooni ajal.

Repressiivpoliitika uurimise Riigikogu ORURK-i komisjoni meeskonna viimases uurimistöös, mis avaldati 2018. aastal, on neid andmeid põhjalikult selgitatud. Inimkaotused natside okupatsiooni aastail 1941-1944 olid 94 478 ja kahe nõukogude okupatsiooni aastail 214 170. Analüüs näitab, et suurem osa Saksa okupatsiooni aja ohvritest tuleb kanda kommunistliku terrori arvele. 2549 sõjakuritegude ohvrit on punalennuväe pommitamise tagajärjel hukkunud tsiiviilelanikud, nende seas lapsed. 79 379 Eesti elanikku põgenes kommunistliku terrori eest Läände. Lahingutes langenud sõja aastail mõlemal vaenupoolel tuleb ohvrite nimestikest eemaldada. Nii jääb natside kuritegude ohvrite arv Eestis alla 30 000 isiku.

Riiklik ORURK-i komisjon tegi sellise analüüsi rahvusvahelisest õigusest lähtudes. 1994. aastal Eesti riik ratifitseeris konventsioonid inimsusevastaste ja sõjakuritegude kohta ning sellega võttis endale kohustuse neid õiguse norme täita.

Tänapäeval on Maarjamäe memoriaalil puudu tuhandeid neid sõjakuritegude ohvrid, keda 2017. aastal raamatus R8/6 fikseeris meie ühise tööga Eesti Represseeritute Registri Büroo. Kuus aastat oleme korduvalt taotlenud Tallinna märtisipommitamisel hukkunud eesti laste tunnistamist sõjakuritegude ohvriteks. 1941. aasta sõjasuvel haarangutel metsades tapetud Eesti ohvitserid-lendurid, kes jäid ustavaks antud vande teenida oma riiki, on samuti puudu memoriaalilt. See tähendab kommunistide režiimi sõjakuritegude vähendamist (eitamist) Eestis ja rahvusvahelise õiguse mõistes tuleb sellist tegu hinnata tõsiselt rikkumiseks.

Kolm aastat tagasi keeldus Õiguskantsleri kantselei meile saadetud eitavas vastuses mõistmast neid tõsiselt seaduse rikkumisi Eestis, mis olid seotud nimetatud sõjakuritegude eitamisega ning represseeritud isiku seadusega. Möödunud

aastal Justiitsministeeriumi valitsuskomisjon, kelle pädevuses on represseeritute probleemidega tegelemine, vastas meie protestile mittemõistmisega ja sisuliselt keeldumisega. Eesti riik on meile, kommunismiohvritele selja keeranud ja see kehtib nii viimaste väarikate eesti sõjameeste, Teise maailmasõja veteranide kohta kui ka Siberis sündinud laste kohta. Laste diskrimineerimine nende seaduslike õiguste piiramisega on rahvusvahelise õiguse mõistes ja meie Põhi-seaduse järgi tõsine eksimus.

Täna siin Pilistvere memoriaalis rahvusvahelisel leinapäeval oleme esmakordselt üksi, sest puuduvad riigi ja omavalitsuste esindajad, kellega koos oleme ühist valu jaganud. Aga meie, kommunistliku terrori ellujäänud ohvid kõigist maakondadest oleme siin ühtse perena. Mineviku katsumused ja kannatused ühendavad meid ja on meid tugevaks karastanud.

Parimaks näiteks on legendiks saanud Narva Pataljoni viimase võitleja, 99-aastase Ilmar Möttuse sõnum eesti rahvale enne lahkumist taevastele radadele. Ajakirjas Kultuur ja Elu nr 2 (539) käesoleval aastal on tema selgitus eestlaste sõdimisest okupatsioonide aastail, mis oli sündinud Vabadussõja vaimust. See vaim tegi temast, 15-aastasest noorukist 1941. aasta sõjasuvel alates Tartu vabastamise lahingutest partisanide kompaniis kartmatu rindevõitleja. Ilmar Möttus oli Vabaduse Risti kavaleri kapten Johann Möttuse VR II/3 poeg, kes koos Treffneri Gümnaasiumi klassikaaslastega sõdis vabatahtlikuna Eesti eest Saksa okupatsiooni ajal. Ta läbis kõigi sõja aastate rängad lahingud, metsavenenana võitlemise aastad pärast sõda ning vangistuse deporteerituna Venemaale nõukogude isamaa reetmise eest. *Mind on saatnud sõdurõnn*, hindab väarikas vabadusvõitleja täna oma lahinguteed.

Teine 15-aastaselt vabatahtlikult Eesti Leegioniga liitunud sõjamees oli Tartumaalt pärit Ants Luik. Temast sai samuti Narva Pataljoni võitleja, kes vahistati 1945. aastal ja deporteeriti 18 aastaks Venemaale. Sundasumisel Vorkutas sündis 1956. aastal tema tütar Eerika. Seadusega tagatud represseeritud tunnistust keeldusid Eerikale andmast neli aastat kestnud taotlemise ajal mitmed *spetsialistide komisjonid* riigiametist SKA. Neid ei häirinud põrmugi Tallinna Hal-

duskohtu 2022. aastal tehtud õige otsus, et oletustele, mitte faktidele toetuvad keeldumised pole õiguspärased. See kohtuotsus on tänaseni täitmata, sest riigiamet SKA on osanud oletustega jätkates eksitada nii Ringkonnakohtu kui ka Riigikohtu kohtunikke.

Äsja keeldus järelevalvest ka Õiguskantsler. 2014. aastast kehtiv samasugune Tallinna Halduskohtu otsus kui **kohtu pretsedent** on unustatud. Aga selle õiguspärase otsuse sai samuti sundasumisel 1956. aastal sündinud Tartu Ülikooli professor, tuntud õigusteadlane Jüri Saar. Meie soovitus Eerikale kasutada oma abipalves Õiguskantslerile Jüri Saare kohutlahendit kui **pretседenti**, jäi vastuseta.

Õigusteadlane Enn Sarv hindas meie õigussüsteemi selliselt: „Eesti poliitiline eliit pole suutnud sooritada testi rahvusvahelise õiguse tundmises.“ Natside surmalaagris ellujäänud ja kommunistide vangistuse ning sundasumise aastad üle elanud Eesti kodanikuna oli tema järjekindel kannatanute õiguste kaitsja. 1997. aastal avaldatud ORURK-i komisjoni uurimistöös „Õiguse vastu ei saa ükski. Eesti taotlused ja rahvusvaheline õigus.“, andis ta teadlasena ammendava selgituse okupatsioonidest Eestis.

Peep Varju,
Memento Tallinna Ühendus

Pilistverel ja Puisel on kindel koht Memento rahva südames, mälestuspäevadel tullakse siia ikka kokku

Kommunismi- ja natsismiohvrite mälestuspäev tõi Pilistvere kivi kangru juurde 23. augustil palju mementolasi. Kõik kulges Silver Silla heal korraldusel tavade kohaselt. Sissemarsil lehvisid lipud, mälestuskivide ees olid küünlad ja leinakimbud, kõlasid pühalikud ühislaulud. Andrese koguduse viikaarõpetaja Andres Aaste pidas nii ohvrite eestpalve kui ka lõpupalvuse.

Pikemate sõnavõttudega esinesid Arnold Aljaste ja Peep Varju (mõlema kõne peamised mõtted sisalduvad ka selles Teatajas avaldatud pöördumistes). Nii neis kui järgnenud kõnedes kõlasid võrreldes eelnevate aastatega mõnevõrra kriitilisemad noodid, seekord ei rääkinud kivi kangru juures omavalitsuse ega erakondade esindajad.

Kokkutulnud mementolased avaldasid üksmeelset toetust avaldusele, et Jüri Vilmsi hauarahu Pilistvere kalmistul ei rikutaks.

Mälestuspäev lõppes ühise söömaajaga pastoraadi juures, peeti ka EML juhataste kiirkoosolek.

Foto: Pille Juurik

MINNA EI TAHA, KUID JÄÄDA EI SAA SUUR PÕGENEMINE 1944

See oli päev, kui...

Päeva algul toimus Eesti Memento Liidu poolt korraldatud ühine 1944. aasta suurvõõrutamine. Sellele järgnes Eesti Memento Liidu poolt korraldatud ühine 1944. aasta suurvõõrutamine. Sellele järgnes Eesti Memento Liidu poolt korraldatud ühine 1944. aasta suurvõõrutamine.

See oli päev, kui...

Päeva algul toimus Eesti Memento Liidu poolt korraldatud ühine 1944. aasta suurvõõrutamine. Sellele järgnes Eesti Memento Liidu poolt korraldatud ühine 1944. aasta suurvõõrutamine. Sellele järgnes Eesti Memento Liidu poolt korraldatud ühine 1944. aasta suurvõõrutamine.

Lühiväljaanne Eesti Kaikõrvaldajate, Eesti Memento Liit

20. septembril toimus Puise tuulisel rannal 1944. aasta suurvõõrutamise mälestuspäev.

Mälestuspäeva korraldasid Haapsalu linn, Kaitseliidu Lääne malev, Naiskodukaitse Lääne ringkond, Eesti Memento Liit ja Läänemaa Represseeritute ühendus. Päeva juhatas sisse Lääne abipraost Küllike Valk.

Eesti rahva nimel asetas lilled justiits- ja digiminister Liisa-Ly Pakosta, Kaitseliidu Lääne maleva poolt pealik Jaanus Tuulik, Haapsalu linnalt Malle Õiglas, Eesti Memento Liidult Arnold Aljaste. Lilled ja küünaldega mälestasid ka Eesti Leegioni Sõprade Klubi ning mitmed teised ühendid.

Kõnedes meenutati traagilisi sügispäevi, mil nii Puises kui teistel Eestimaa randadel püüti leida võimalust põgeneda taas saabuva nõukogude okupatsiooni eest. Austati neid vapraid mehi, kelle võitlus Narva rindel andis aega põgenemiseks. Mälestati neid arvatavalt kuut tuhandet inimest, kes ei jõudnudki üle tormise mere.

Tunnustati pagulaskogukonda, kellel olid suured teened eestluse hoidmisel, eriti aga meie omariikluse juriidilise järjepidevuse kindlustamisel. Räägiti pagulaspõlvest, kauaks lahutatud peredest ning nõukogude võimu püüdest eestlaste vahele lõhet lüüa.

Palveks ja õnnistamiseks võttis sõna piiskop emeeritus Tiit Salumäe.

Kontsertosas esines rahvamuusik ja pedagoog Endrik Visla.

Fotod: Uno Säästla kogu

35 aastat Purtse hiiemäe Leinaparki

Purtse hiiemäe Leinapargis paikneb Valve Pormeisteri projekti järgi valminud mälestusmärk – kellatorn, mis avati 14. juunil 1997.

Tänu kiri Leinapargi toetajaile!

1990. aastal otsustas tollane Ida-Viru maa-valitsus rajada leinapark kommunistide vägivaldaohvrite mälestuseks, Selleks moodustati 8-liikmeline algatustoimkond eesotsas tollase abimaavanema Rein Aidmaga, kuhu ka mina Alutaguse "Memento" esimehena kuulusin. Algatustoimkond valis leinapargi asukohaks Purtse hiiemäe; tellis tollaselt ENSV (!) Põllumajandusprojektilt suurejoonelise leinapargi eskiisprojekti jne.

Leinapäeval –14. juunil 1991– istutati tulevasse leinaparki esimene mälestustamm; 1992.aasta looduskaitsepäeval tõid mälestustammed kõikide Eesti maakondade maavanemad või esindajad. Pargi rajamisega oli alustatud, kuid ... 1994. aastaks oli maavalitsuse huvi leinapargi vastu haihtunud, algatustoimkond laiali jooksnud – nende liikmed osutusid vaid "kükitajateks", Olin jäänud oma kolme põlvkonna perega üksi alustatu juurde. Ma ei saanud leinaparki jätta, sest kommunistid olid mind karjuvalt valusalt nuhelnud: olid mõrvanud isa, onu ja tädimehe, vaenanud (lasknud külmuda) surnuks raseda ema ja vanaisa, vaenanud vanaema, õde ja onu peret. Sealt sai alguse minu aegumatu vaen (viha) kommunistide, eriti tänaste tegutsevate endiste kollaborantide vastu. Mis sellest kasu?

Kuid ma ei jäänud üksi mitte kauaks. Abipalvetele vastasid mitmed tollase Ida-Virumaa suurettevõtete juhid, linnapead ning paljud eraisikud Eestist ja väljastpoolt.

Suur-suur enamik neist abivalmis inimestest on tänaseks meie hulgas jäädavalt lahkunud, ometi tahan neid postuumselt tänada ja üles lugeda, et neist jääks nimeline märk ajalukku, et nende lähedased teaksid nende panust kurjuse ohvrite mälestamisse.

LEINAPARGI MOTO

Rajatav Kurjuse Ohvrite leinapark tahab jäädvustada mälestuse nii Ida-Virumaalt pärinevatest, kui ka kõikidest siin II maailmasõja päevil ja sellele järgnenud repressiooniaegadel hukkunutest ja vaevatudest. Ja mitte ainult nende!

Ajalugu kinnitab, et nii Liivi, Põhja- kui Vabadussõjas on idavaenlane Eestimaa laastamist ja hävitamist alustanud ikka Virumaast. Eesti vabaduse või orjuse võti on ikkas asunud Narva jõel, viimati ka Sinimägedes. Vähe on Eestis peresid, kelle lähiminevik poleks valuliselt seotud Ida-Viruga. Siin on raske kõndida, astumata kellegi läbi aegade tundmatu, Eestimaa eest langenu põrmule.

Seepärast arvame, et Ida-Virumaal peaks olema koht, kuhu oleks siinkandis hukkunud sümboliseeltki maetud.

Alutaguse Memento

14. juunil 2009 avatud nimemüür Purtse Leinapargis 255 endise Lüganuse kihelkonna piirest pärit kommunismiohvri nimega.

Oma pere kolme põlvkonna liikmetega rajasime maapinnale Eesti kaardi, nn. Valukaardi (M 1m = 27,5 km), kus maakonnakeskustes tahvel kommunismiohvrite arvuga; tollase Viru Ranna metallitöökoja juhataja **Endrik Küttis** valmistas tasuta arhitekt **Valve Pormeisteri** kingitud projekti alusel kellatorni metallkarkassi ja kella; Kaitseliidu Lüganuse malevkonna liikmete **Uno Illipi**, **Evald Jakobsoni**, **Ants Nurga**, **Ralf Nurga**, **Aivar Raudsepa**, **Ülo Tuvikene** ja **Jüri Uudekülli** abil püstitati eelnimetatud kellatorn ning rajati 255 nimega leinamüür kunagise Lüganuse kihelkonna piirest pärit repressiooniohvritele. Rahaliselt olid Leinaparki toetanud paljud väliseestlased: **Georg Ruut** Austraaliast; perekonnad **Säägi** ja **Devies** Inglismaalt; **Valdek Raiend**, **Udo Sillavere** ja perekond **Männi** Kanadast; **Harald Nurk** Rootsist; **Hans Vohmar** LA Vabariigist; **Ly Lehtmet** USA-st. Ka raha või vahetu abiga olid toeks paljud Eestist: **Ants Kangro**, **Lorentine Kivistik**, **Milvi Estam**, **Eha Ruuben**, **Mati Saksladu**, **Priidu Priks** Ida-Virust; **Lembit Kaljuvee** L-Virust; perek. **Olszak**, **Juta Taal**, **Maire Maclean**, **Tiit Tartlan** Tallinnast; **Eesti Represseeritute Abistamise Fond** eesotsas **Peep Varjuga**, **AS Eesti Põlevkivi (Väino Viilup)**, **AS K-Järve Soojus (Enn Joost)**; **K-Järve (Ain Kalmaru)**, **Jõhvi (Aavo Keerme)** ja **Kiviõli (Tiit Kuusmik)** linnavalitsused ja väike **Lüganuse vald (Urve Takjas)**.

Lisaks eelloetletutele meenutan tänu tundes paljusid organisatsioone Eestis ja väljaspool, nende hulgas **Ida-Viru Rotary klubi**, **Virulaste koondist Torontos**, **Johan Köppu nim. fondi Rootsis**, **Eesti kodu Bradfords**, **Eesti maja Leicesteris**, **Inglismaa (Eesti) sõjaveteranide koondist** eesotsas **Ferdinand Puurmaniga** jt.

Kõigi eelnimetatud aateinimeste ja -organisatsioonide toel ja abil on Leinapark 35 aastaga kasvanud üle 110 puuga pargiks, kus 87 nimesiltidega tähistatud puud, sh. kõigilt maakondadelt ja paljudelt organisatsioonidelt-asutustelt, suguvõsadel, üksikisikutelt ja ka taasiseseisvusaja viiel Eesti Presidendilt.

Tundes ajakoorma väsimust, hakkasin otsima võimalust pargi hoolduse üleandmiseks. See õnnestus, kui tollane Lüganuse vallavanem Marja-Liisa Veiser kinnitas President Karise külastärgil Leinaparki 2022.a.mais, et vald võtab pargi hoolduse üle. Lõpuks ometi! Olin ülimalt rahul. Valla eestvedamisel moodustati Leinapargi hoolduseks Sihtasutus 5-liikmelise nõukoguga. Minu rõõm osutus aga lühikeseks! Vast moodustatud sihtasutus alustas Leinapargis lammutamisega, minust – 90-aastasest ätist – mahajäänud park osutus kahel järgnenud aastal karjuvalt "karvasemaks". Ka selle nõukogu liikmed osutusid vaid kükitajaiks.

Säästla pere kolme põlvkonna poolt rajatud Eesti valukaart, kus igas maakonnakeskuses on tahvel kommunistide vägivaldas hukkunute arvuga.

Leinapargi skeem.

Selles pole ka üllatavat, sest Leinaparki siin Ida-Virumaal tuntakse vähe ega ei tahetagi tunda. TÄPSUSTUS: Ida-Virumaa asemel tuleks kasutada nimetust "Lääne-Venemaa", mis tänu Putini-sõjale on muutumas Ida-Virumaaks. Ida-Viru maakonnakeskusi tutvustavatel mitme ruutmeetrilistel plakatitel on märgitud kõik kultuuriasutused ning söögi- ja joomakohad, kuid mitte Purtse Leinapark. Leinapargis on 255 nimega leinamüür kunagise Lüganuse kihelkonna piirest pärit kommunistiohvritest, kuid väga vähesed nende lähedased teavad, õigemini tahavad teada selle olemasolust jne. Karjuvalt lühike on eestimaa laste mälu siin Ida-Virumaal.

*) minu kodukohas – Vigalas – nimetati inimesi, kes lubavad, kuid lubadusi ei täida, kükitajateks, sest nad ei situ sinna, kuhu kükitavad.

Uno Säästla

6. mail 2022 istutas President Alar Karis kurjuse ohvrite mälestuseks tamme.

Eesti Mälu Instituudi filmi- ja arutelu- õhtute hooaeg Kinos Sõprus alustab taas

14. oktoobril kell 18.00 toimub Kinos Sõprus uue hooaja esimehe Eesti Mälu Instituudi filmi- ja aruteluõhtu, kus näidatakse Imbi Paju dokumentaalfilmi „Tõrjutud mälestused“. Pärast seanssi arutlevad nähtust ja ajalootraumast autor Imbi Paju, kirjanik Lilli Luuk ja Tallinna Ülikooli võrdleva kirjandusteaduse professor Eneken Laanes.

Film avab Teise maailmasõja ja sellele järgnenud aastate varjatud poole – naiste suhtes toime pandud inimõiguste rikkumised. Stalinistliku repressiooni all kannatanud Eesti naiste mälestuste kaudu joonistub osa Euroopa ajaloo ja kollektiivsest mälestusest, mis seni on jäänud varju. Kõnelevad naised – endi sõnul juba „lahkujad“ – jagavad oma lugusid esmakordselt.

„Tõrjutud mälestused“ (2005) on pärvinud rahvusvahelist tunnustust, olnud esindatud kinodes ja festivalidel Euroopas, Põhja-Ameerikas, Taiwanis ja Iisraelis ning kasutusel ülikoolides õppematerjalina mälu ja ajaloo uurimisel. Film on pühendatud Imbi Paju emale ja kõigile naistele, kes kannatasid või hukkusid nõukogude terrori läbi.

Samanimelist raamatut saab õhtul osta kohapeal (sularahas).

Rohkem infot:

imbipaju.com/raamatud/torjutud-malestused

Filmiõhtud toimuvad veel ka 25.11.25, 9.12.25, 13.1.26, 10.2.26, 10.3.26, 14.4.26 ja 12.5.26. Seansid on tasuta ja kõik huvilised on teretulnud! Programmil saab silma peal hoida Eesti Mälu Instituudi kodulehel www.mnemosyne.ee ja EMI Facebooki lehel.

Eesti Mälu Instituut kuulutas välja rahvus- vahelise kommunismiteemaliste teadus- tööde konkursi noortele teadlastele

Eesti Mälu Instituut kutsub kuni 35-aastaseid teadlasi osalema rahvusvahelisel teadustööde konkursil, mille eesmärk on edendada uurimistööd kommunistliku ideoloogia ajaloo ning kommunistlike režiimide tegevuse eri tahkude kohta.

Konkursile on oodatud nii teaduspublikatsioonid kui ka avaldamata magistri- ja doktoritööd. Tööd ei pea käsitlema Eesti ajalugu – konkursil osaleda võivad uurimused kommunismi eriilmelistest mõjudest kogu maailmas.

Esitatud töid hinnatakse kahes kategoorias ning parimad premeeritakse vastavalt 1500 ja 3000 euro suuruste auhindadega.

Töid saab esitada eesti, inglise, vene või saksa keeles. Kui töö on kirjutatud mõnes muus keeles, tuleb lisada kokkuvõtte ühes nimetatud keeltest.

Tööde esitamise tähtaeg on 3. november 2025.

Lisainfo ja kandideerimine:

<https://mnemosyne.ee/konkursid/>

Peapiiskop Eduard Profittliichi õndsakskuulutamine ja kommunismi- ohvrite mälestamine

6. septembril 2025 kuulutas Rooma-Katoliku Kirik Tallinnas Vabaduse väljakul pühitsetaval pühäl Missal pidulikult õndsakskuulutamine on vastavalt Rooma-Katoliku traditsioonile esimene etapp kellegi pühakuks kuulutamisel. Selle ajaloolise sündmuse puhul korraldasid Tallinna Dominiiklaste Ordu vennad ja Fra Angelico Dominiiklaste Ordu ilmikliikmed avaliku lugemise 22 600 mehe, naise ja lapse nimedest, kes surid kommunistliku režiimi ohvritena Eestis Nõukogude okupatsiooni ajal.

Selle sündmusega soovisid dominiiklased, kes on seotud Eesti ajaloo alates aastast 1239, mälestada ja austada kõiki Eestis ja mujal NSVL territooriumil hukkunud ohvreid, kes sarnaselt peapiiskop Eduard Profittliichi'le kannatasid ja surid nõukogude okupatsiooni repressioonide tõttu. Nende ohvrite kannatused, sõltumata nende usulistest veendumustest, ei ole unustatud. Nende surm tuleb meile meelde ja kutsub igaühte meie seast üles olema rahuloojaks tänases maailmas, kus kaugeltki mitte kõigi jaoks ei ole veel tagatud õiglus, vabadus ja inimväärikus.

Repressioonide tulemusena hukkunud eestimaalaste nimede ettelugemine oli ka viisiks, kuidas Rooma-Katoliku Kirik väljendab oma sügavat kaastunnet Eesti rahva vastu. Kristlastena usuvad dominiiklased, et iga inimene on loodud Jumala näo järgi ja seetõttu väärt austust ja armastust.

4. septembril 2025, alates ilmselt kell 15:50-st kuni 5. septembril 2025 orienteeruvalt kell 13.00-ni - umbes 21 tunni jooksul - lugesid 180 erinevatest eluvaldkondadest pärit lugejat ette 22 600 kommunismiohvri nimed, mis on kindlaks tehtud tänu Memento ja Eesti Mälu Instituudi väsimatule tööle.

See mälestustseremoonia toimus Tallinna keskaegse dominiiklaste kloostri kapiitlisaalis ning lugemine oli otseülekandena jälgitav Dominiiklaste ordu Youtube'i kanalil, et kõik soovijad, kus iganes nad ka viibiks, saaksid sellest sündmusest osa. Kõigil soovijatel oli võimalik tulla selle sündmuse toimumise ajal Tallinna keskaegse dominiiklaste kloostri hoovi, et süüdata mälestusküünlal ja/või tuua lilli ohvrite mälestuseks.

Tseremoonia lõppedes viidi ohvrite nimekiri pidulikult Rooma-Katoliku Pühade Peetruse ja Pauluse katedraali, kus toimub peapiiskop Eduard Profittliichi õndsakskuulutamise eelõhtu palvus.

Tseremooniat saab järelle vaadata siin:

<https://dominiiklased.ee/live/>

Elmar Gams esitles suulise ajaloopärandi kogumise projekti Kogu Me Lugu IOHA konverentsil Krakowis

Eesti Mälu Instituudi teadur Elmar Gams pidas 2025. aasta IOHA (International Oral History Association/Rahvusvaheline Suulise Ajaloopärandi Assotsiatsioon) konverentsil Krakowis ettekande suulisest ajaloost ning Kogumelugu portaalist.

Ettekandes keskendus Gams portaalis kogutud isiklike mälestuste esitamisele ja mitmekeelsele lähenemisele, tutvustades koostööpraktikaid nii Eesti kui ka välismaiste mäluasutustega. Konverents tõi kokku suulise ajaloo uurijad üle maailma, pakkudes võimaluse jagada kogemusi ja arendada rahvusvahelist koostööd.

Suulise ajaloopärandi portaali Kogu Me Lugu (kogumelugu.ee) loodi 2013. aastal Eesti Mälu Instituudi poolt. Portaalil on praegu umbes 400 intervjuud, mille

on teinud EMI meeskond või koostööna teiste asutustega Eestis ja välismaal. Lisaks leiab portaalist lühikesi videolugusid, dokumentaalfilme ja õppematerjale. Kogu Me Lugu on kättesaadav kolmes keeles (eesti, inglise ja vene) ning annab

ülevaate Eesti inimeste isiklikest kogemustest Nõukogude ja Saksa okupatsiooni ajal 20. sajandil.

Lisainfo konverentsi kohta:
<https://ioha2025.conference.pl/>

Eesti Mälu Instituut kutsub osalema foto- ja videokonkursil "Eesti mälumajakad"

Eesti Mälu Instituut kuulutab välja foto- ja videokursi "Eesti mälumajakad", mille eesmärk on jäädvustada paiku ja objekte üle Eesti, mis meenutavad Nõukogude Liidu okupatsiooni ja selle vägivaldset pärandit – olgu need siis endised sõjaväelinnakud, lagunenud monumendid, kinnipeetavate laagrid, kolhoosikeskused või muud märgilise tähendusega kohad.

Konkursiga soovitakse jäädvustada ja teadvustada mälu-paiku, mille kaudu on võimalik avada totalitaarse režiimi mõju Eesti ühiskonnale ja maastikule ka tänapäeval. Konkursi patroon on Eesti Vabariigi peaminister Kristen Michal.

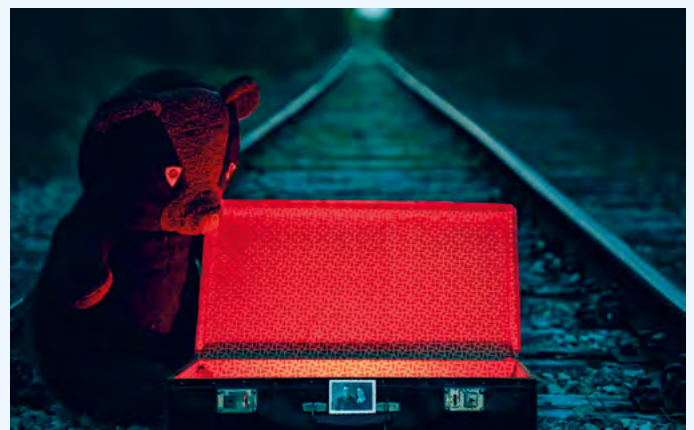
„Eestimaal on veel sadu paiku, mis jutustavad vaikselt, kuid mõjuval viisil Nõukogude okupatsiooni ja totalitaarse vägivalda lugusid. Kui need paigad jäädvustatakse fotol või filmil, saavad nad osaks mälukaartist, mis aitab mõista, millise hinnaga on Eesti vabadus taastatud. Konkursi kaudu anname inimestele võimaluse neid lugusid märgata ja edasi anda – et minevik ei vajuks unustusse ning et meie tulevik rajataks teadlikumalt vabaduse ja inimlikkuse väärtustele,“ sõnab Eesti Mälu Instituudi juhatuse liige Martin Andreller.

Oodatud on nii professionaalide kui harrastajate tööd, sõltumata vanusest ja päritolust – nii fotod kui ka videod, mis vahendavad kas dokumentaalset või kunstilist lähenemist.

Auhinnafond on kokku 3000 eurot kinkekaartidena. Tööde esitamise tähtaeg on 26. oktoober 2025.

Täpsemad osalemistingimused ja konkursi juhend on leitavad aadressil www.mnemosyne.ee/konkurss. Parimate autorite tunnustamine ja vastuvõtt toimub Stenbocki majas Toompeal.

Kutsume üles noori, kogukondi, ajaloo huvilisi ja loomeinimesi vaatama enda ümber – millised kohad jutustavad meile minevikust, mida ei tohi unustada?

Kaur Kantsiku foto eelmise aasta konkursilt.

Autori kommentaar: Töö on pildistatud Haapsalu raudteel, mille kaudu küüditati inimesi kogu Lääne-Harjumaalt aastatel 1941 ja 1949.

Pilt sümboliseerib hirmu, kannatusi, kadunud noorust ja lapsepõlve. Suur vene karu vaatab näljaselt kohvrast punast valgust – see on justkui kurjus, häving ja verised mõtted, mis need sündmused kaasa tõi. Kohvri sangal on pilt minu vanavanematest. Pilt on tehtud nende pulmapäeval, vanavanaisa kannab sõduri vormi ning paari päeva pärast läks ta Teise Maailmasõtta.

Vabamu toob kokku erinevad põlvkonnad ja eestlased üle ilma

Vabamu jätkab ka alanud kooliaastal erinevate põlvkondade kokku toomist ja ootab kõigi huviliste kaastööd jaanuaris avatavale näitusele "Ilmaküla eestlased".

Suur rõõm oli 18. septembril Vabamus tervitada Balti Alliansi külalisi: lisaks meie headele sõpradele Murtud Rukkilille Ühingu ka nende kolleege Lāti, Leedu ja Poola organisatsioonidest. Vabamu muuseum on Murtud Rukkilille Ühingu koostööd teinud juba pikka aega, tihedam suhtlemine sai aga alguse mõne aasta eest.

Kui Vabamu muuseum tähistas tänavu suvel 22. sünnipäeva, siis muuseumi haridussuund Noorte Vabamu ehk NoVa sai tänavu viis aastat nooreks. Kui muuseumitunde oli Vabamus tehtud ennegi, siis nüüd lisandus just Tallinnast kaugemal elavatele noortele mõeldes iseõppimisplatvorm ning 2023. aasta algusest ka füüsilised kokkusaamised Siberisse küüditatute ja/või seal sündinutega.

Õpilastelt saadud emotsionaalne tagasiside kinnitab, et sellised kohtumised on nende jaoks märksa mõjusamad kui õpikust vastava peatüki läbi lugemine: kui oled näost näkku kohtunud inimesega, kes jutustab isiklikest läbielamistest Siberis, saavad ka vabas Eestis sündinud noored märksa paremini aru 20. sajandil toime pandud inimsusevastaste kuritegude olemusest.

2024. sügisel korraldasime suurpõgenemise 80. aastapäeva puhul ka kaks kohtumist põgenenute ja/või nende järeltulijatega. Kokku on õpilaste ja vanema põlvkonna kohtumisi Vabamus toimunud juba kümmekond. Ja mitte ainult Vabamus: mõnikord me sõidame kogu seltskonnaga hoopis ise kooliõpilaste juurde, näiteks Paidesse või Pärnusse. Möödunud talvel Paide gümnaasiumis toimunud kohtumisel õnnestus mõned küüditatute lood ka salvestada ning neid saavad NoVa veebilehelt vaadata-kuulata ka need, kel pole endal õnne olnud ühelgi kohtumisel kohal käia.

Murtud Rukkilille Ühingu liikmed ja nende kolleegeid Lätist-Leedust-Poolast kogunesid 18. septembril Vabamus.

Noortele uurijatele toeks

NoVa töökas kollektiiv - tänavu sügisest liitus meiega ka Maja, kes on Rootsi põgenenute järeltulija - on igal aastal aktiivselt kaasa löönud ka noorte lähiajalohuvliste uurimistööde juhendamisel ja erinevatele konkurssidele esitadud tööde hindamisel. Nii Eesti Teadusagentuuri kui Ajaloo ja Ühiskonnaõpetajate Seltsi korraldatavatel uurimisööde konkurssidel antakse juba aastaid välja ka NoVa eripreemiat ning eelmisel aastal läksid need just Siberi-teemalistele uurimustele, mille mõlema autoritel on perekonnast võtta isiklikud kogemused.

Marta Marie Roosimägi uuris oma vanavanavanemate küüditamisluu perekonnaarhiivis säilitatud kirjavahetuse ning Siberis sündinud vanaemaga tehtud intervjuu põhjal. Helena Gross uuris oma vanavanemate kulakuks kuulutamise lugu Riigiarhiivis leiduvate allikate põhjal. Noorte ajalohuviliste uurimistöödel on hindamatu väärtus, sest nad aitavad talletada inimeste isiklike lugusid, mis kõik paraku ei jõua muuseumidesse/arhiividesse. Põhjalikult vormistatud ja haaravalt kirjutatud uurimistööd värvivad kindlasti ka laiemat tähelepanu

ning järgmiste põlvkondade uurijad saavad neid kasutada omakorda oma teadustööde allikatena. Samuti aitavad aktiivsed noored luua kontakte teiste uurijatega (ka teistest riikidest), mis omakorda aitab meil ehitada (rahvusvahelisi) silde ja hoida meie käsitlust ajaloost ka suuremas pildis aktuaalsena.

Ootame lugusid näitusele

Just sääraseid lugusid otsime ka 2026. aasta algusest Vabamus avatavale uuele näitusele "Ilmaküla eestlased", kus jutustame läbi kolme suure rändelaine eestlaste liikumisest üle terve ilma ning sellest, kuidas kaugel on ikka eestlasteks jäänud.

Juba 19. sajandil läksid paljud kaasmaalased otsima paremat elu toonase Vene tsaaririigi avarustesse; tuhanded pöördusid pettunult tagasi, kuid paljud ka jäid ja ehitasid kaugel maal üles Eesti külad ja koolid. Samal ajal mindi ka Ameerikatesse, toona kiiresti kasvava majandusega riikidesse, kus noori töökäsi avasüli vastu võeti.

Algas eelmisel lehel.

20. sajandi 40ndad töid kaasa Eesti ajaloo suurima rändelaine - okupatsioonivõimude eest põgenedes või nende poolt küüditatuna pidi oma kodu jätma iga kaheksas eestlane. Tekkisid uued eestlaste kogukonnad Siberis, aga ka Lääne-Euroopas, Põhja-Ameerikas ja koguni maakera kuklapoolle, Austraalias.

Valiku neist lugudest lisame ka interaktiivsele maakaardile, kus ajatelge nihutades saab näha üle maailma laiali pilutatud eestlaste lugusid: näiteks lugu väikesest Ennost, kes kõigest nelja-aastasena sattus ootamatult kodusest Lõuna-Eestist hoopis Irkutski lähedale või temaga samasse kanti sattunud Heinost, kes saadeti perega külmale maale kõigest 6-kuuse imikuna. Või Malle, kes olles seitsme aastane koolitüdruk, mäletab kõiki detaile ema ja õdedega küüdivagunis veedetud nädalatest.

Näituse viimane osa keskendub viimastel aastakümnetel uuesti avanenud ja osalt ka sulgunud maailmast, kuhu paljud noored lähevad õnne/teadmisi/iseennast otsima, tulevad tagasi ning lähevad taas. Maailm muutub korraga aina suuremaks ja samas ka väiksemaks.

Kui tahad jagada ka oma lugu, siis palun kirjutada: ede@vabamu.ee

*Ede Schank Tamkivi,
Noorte Vabamu tootejuht*

Noorte Vabamu tootejuht Ede ootas alati huviga, milliseid lugusid on seekord Vabamus noortele pajatada Malle, Heinol ja Ennol. Fotod: Mare Tammerand,

Murtud Rukkilille Ühing

Eesti Leegioni Sõprade Klubi räägib Sinimägede mälestusüritusest

Sinimägedes on tähistatud Kaitselahingute aastapäeva alates 27. juulist 1994. See oli ka ainuke kord, kui sellest üritusest võttis osa Eesti Kaitseväge ülem kindral Aleksander Einsele. Ülejäänud Kaitseväge juhatajad ja teised kõrgemad tegevväe ja ka Kaitseliidu ohvitserid on seda üritust hängenud, kas "omast tarkusest" või poliitiliste mõjutuste tulemusena.

Algselt olid Grenaderimäel pikad kõned, meenutused eakatest veteranidelt ja väliskülalistelt. Kedagi ei keelatud ega piiratud kõnede aega. Aga alates aastast 2017 hakkasid korraldajad juba piirama kõnesid ja 2018 oli viimane kord, kui Grenaderimäel said sõna ainult üks veteran ja üks väliskülane!

Paljudele tundus, et see on teadlik tegevus korraldajate poolt, suunised saadi ikka kuskilt mujalt. Eesmärgiga lihtsalt kas lõpetada antud mälestusüritus ära või kustutada meie ajalooline mälu ja peita see noorsoo ning ka kõigi eest.

Tänavu sai Sinimägede ürituse korraldamise õiguse taas Eesti Leegioni Sõprade Klubi (ELSK). Kuigi PPA-s püüti hoida luba pikalt kinni, ametlikult väljastati see alles 6 nädalat enne Sinimägede üritust! ELSK eesmärk oli tuua kõned tagasi Grenaderimäele, avalikult, mitte kuhugi nurga taha!

26. juuli kell 12:00 oli kõik valmis ja kell 12:05 kõlas Rene Eespere laul "Ärkamise aeg" (luba Rene Eesperelt oli olemas), mis oli märguandeks lippude rivi rivistuseks.

Pärast Eesti Vabariigi hümnit kõlas kohe, taas üle mitme aasta meie II Vabadussõja hümniks kujunenud "Eesti Leegionäride laul". Avasõnad ja langenud kangelaste esimese mälestushetke pidas Klubi kantsler Marti Michelson ja järgnevalt anti sõna registreeritud sõnavõtteks.

Kõnelesid: Läti sõjaajaloolane, ajaloomagister Oskars Kriegers; endine Kaitseliidu ülem kindralmajor Meelis Kiili; Riigikogu asepea Arvo Aller; Riigikogu liige, ajaloolane Jaak Valge; Riigikogu ning Riigikogu Vabadusvõitlejate ja Represseeritute toetusrühma liige Anti Poolamets; ELSK esindaja Taimo Heinberk; Eesti Memento Liidu juhatuse esimees Arnold Aljaste; Tallinna Pensionäride Ühendusest Andres Ergma; Jõgevamaa Vabadusvõitlejate Ühendusest Rünno Savir; Põliseestlaste Rahvaerakonnast Meelis Osa. Järgnes pärgade/mälestusküünalde asetamine ning mälestuseks langenud kangelastele pidas hingepalve ELSK kaplan Meelis Malk. Sinimägede lõpuloona kõlas Janek Orasmäe loal laul "Leek, mis ei kustu".

Hiljem suunduti Vaivara Sinimägede muuseumi juurde, kus ootas juba sõdurisupp, pirukad ja kohvi.

Kohal oli ka meedia – ERR, Kanal2, Postimees, Delfi, Maaleht ja isegi France24. Kajastus oli isegi üllatavalt positiivne, eriti ERR-i ja Kanal2 poolt.

Kahju on ainult sellest, et Sinimägede üritusele ei reageerinud paljud Kaitseliidu, Naiskodukaitse, Noorkotkaste ja Kodutütarde üksused. Peaminister, kes kardab sellist üritust nagu vanakurat välku, osa ei võtnud, olgugi, et kutse sai saadetud!

Üritusest on olemas Youtube's ka kaks videot: <https://www.youtube.com/watch?v=v-7ryCEHCL54&t=2589s>, <https://www.youtube.com/watch?v=o-FSTcR9naw&t=221s>

Veel leiab ELSK kodulehelt www.elsk.ee uudiste alt ka Sinimägede ürituse meediakajastuse.

Lisaks toimus 9. augustil Eesti Akadeemilise Ajalooseltsi korraldatud ajalookonverents "Sinimägede päev". Ka see üritus sai rohke osavõtu ajaloo huviliste poolt, osalejaid oli umbes 90 inimese ümber.

Õpetajate elust sõjajärgseil aastail

Õpetajatel oli põhjust olla kartlik ja alandlik. Meeles püsis 1941. a küüditamine. Juba 1944.a. lõpul algas "kaadri kontroll", seati sisse isiklikud toimikud. Sõjajärgseil aastail arreteeriti lühemaks või pikemaks ajaks 150 õpetajat. 1949. a vallandati poliitilistel põhjustel 162 inimest, omal soovil lahkus töölt 242 õpetajat. Veel 1951. aastal vabastati töölt 439 õpetajat, 85 koolidirektorit ja õppeala juhatajat paigutati mujale õpetajaks. Korduvalt mainitud laenukampaania on riigilaenu tellimuste pealesurumine, era-kordselt vastik ülesanne sundida inimesi soovitava ühe kuu sissetulekust riigile annetama.

Dokument on avaldatud teoses "Haridusministeeriumi sajand 1918–2018", mis sisaldab lisaks ministeeriumi ja hariduspoliitika põhjalikule ülevaatele ka valiku dokumente. Huvilised saavad raamatut Rahvusarhiivist osta.

Liivi Uuet, arhivaar

Põlvamaa Erastvere 7-klassilise kooli õpetajad 1949. aasta sügisel. Eesti Rahva Muuseum ERM Fk 3074:140

24. mail 1946 EK(b)P Keskkomitee sekretärile sm. N. Karotammele

SALAJANE

Korduvad faktid on näidanud, et Võrumaa Haridusosakonna juhataja ja Võrumaa koolide ning teiselt poolt Võrumaa valdade täitevkomiteede töötajate ning EK(b)P Võrumaa komitee töötajate vahel on esinenud teravusi ja arusaamatusi, mis on normaalsele Haridusosakonna ja koolide tööle mõjunud halvavalt. Real juhtudel on arusaamatuste põhjuseks olnud Haridusministeeriumi ja Võrumaa Haridusosakonna juhataja sm. Siilivaski korraldustele ja juhiste vastu käivate käskude andmine koolidele valdade Täitevkomiteede või partorgide poolt. Õpetajaid kohustatakse otsese õppetöö ajal ilmuma muude, koolitööga mitteseotud ülesannete täitmisele, mille tagajärjel on koolitöö seisnud. Näiteks on Põlva valla Täitevkomitee kirjaliku käsuga Põlva Mitteräieliku Keskkooli direktor koos õpetajaga kohustuslikult kutsutud valla Täitevkomitee ruumidesse, 18.aprillil 1946.a. kell 12.00 s.o. õppetöö ajal, kus pärast 2 1/2 tunnist ootamist on toimunud harilik kõnekoosolek. Põlva valla Kiuma mitteräielikust keskkoolist käsutati õpetajaid 4.mail õppetöö ajal laenu levitamisele, mille tagajärjel õppetöö seisis. Põlva mitteräielikus keskkoolis käsutati 4 õpetajat 2 päevaks. Võru valla Navi ja Väimela Mitteräielikes Keskkoolides puudusid 3 õppejõudu 2 päeva töölt laenu levitamise otstarbel, mille tagajärjel neil päevil nad ei saanud õppetunde anda.

Sealjuures on õpetajad kohalike valdade täitevkomiteede töötajate omavolilistest nõuetest niivõrd hirmutatud, et nad ei julge täita Haridusministeeriumi või Haridusosakonna töötajate otseseid korraldusi. Nõnda näiteks viibis Võrumaa koolide inspektor sm.Haagivang 26.aprillil s.a. Orava vallas Hannikase mitteräielikus keskkoolis revideerimisel ega saanud pärast revideerimist pidada õppenõukogu koosolekut, kuna valla õpetajad olid valla täitevkomitee poolt käsutatud 7 km. kaugusel asuvasse täitevkomiteesse, kus nad raken-dati külviplaanide kättetoimetamise töösse käskjalgadena.

Vaatamata inspektor Haagivangi kategoorilisele korraldusele ei julenud õpetajad jääda valla täitevkomiteesse ilmumata.

Valla täitevkomiteede ja partorgide selline talitusviis leiab kahjuks toetust EK(b)P Võrumaa komitee töötajate poolt, ja töötajad on hakanud avaldama pahameelt selle üle, et sm. Siilivask on nimetatud juhtumid teinud teatavaks Haridusministeeriumile. Nõnda näiteks teatas sm. Siilivask 10. mail s.a. Haridusministeeriumile töötajate järelepärimise peale, et Põlva ja Võru valdade koolid on seisnud laenu-hoogtöö ajal ja juba 11.mail hakkas parteikomitee sekretär sm.Tamm tegema etteheiteid sm. Siilivaskile, miks ta annab niisuguste sündmuste kohta informatsiooni Haridusministeeriumile ja sm. Leegen ütles 12.mail Ametiühingu konverentsil, et kohe jookstakse ministeeriumi kaebama, kui õpetajad teevad paar päeva ühiskondliselt kasulikku tööd.

Nii Haridusministeerium ega Haridusosakond ole mingil määral keelanud või takistanud õpetajate ja õpilaste osavõttu ühiskondlikest üritustest, vaid vastupidiselt on selle vajadust lakkamatult ja järjekindlalt rõhutanud, kuid on küll esitanud tingimuseks, et ühiskondlikest üritustest osavõtmine ei tohi vähimalgi määral toimida otsese koolitöö arvel.

Kuna kohapealsete organite korraldused ja küsimustesse suhtumine muudavad inimesed ebakindlaks ja kartlikeks, siis palume teie juhiseid EK(b)P maakonnakomiteedele selle kohta, et Haridusosakondade juhatajaile ja koolide direktoreile ei antaks niisuguseid korraldusi ja kohustusi, mis sunniks koolitööd seisma jätma ega avaldaks survet Haridusosakondade juhatajaile, kui need informeerivad Haridusministeeriumi õigetest olukordadest kohapeal.

J. Nuut ENSV Haridusminister
ERA.R-14.5.3

Oma silm on kuningas

Nii kinnitab vanarahvas. Oma silmaga nägime Eesti Vabariigi taassündi ja elasime kaasa iga hetke oma riigi ülesehitamise teel. Nüüd võime öelda, et kõigil meil on oma kodu ja ka koht, kus saame soovi korral pehmel murul oma koduaias-suvilas ringi kõndida ja looduse ning aiasaaduste ilust ja maitsmisest rõõmu tunda. Kõigi möödunud aastakümnete jooksul oleme küll mulda sängitanud oma Siberi- ja küüdikaaaslasi, aga õnneks omal maal. Leinava Linda kuju jalamil oli 14. juunil Tallinna Memento esindus, nii ka 23. augusti mälestuskogunemisel Maarjamäe Memoriaalis.

Minu kõne sisaldaski Eesti vanarahva ütlust nii eesti kui ka inglise keeles, et oma silm on kuningas. Oleme õnnelikud, et Eesti vabadust hoitakse, et meie riik on kauniks muutunud, et vili kasvab korralikel haritud põldudel ning eestlane on jätkuvalt peremees omal maal.

Iga päev kanname vastutust, sest teame, mis võib juhtuda, kui hirm naha vahele poeb ning kodud ja riigi vaenlasele jätame.

Elagu Eesti Vabariik ja vabadus!

Anne Eenpalu

Memento Tallinna volikogu esimees

UUSI RAAMATUID

“Asitõendid II 1939 – 1994”

Eesti Eruohvitseride Kogul (EEOK) on valmis saanud raamat pealkirjaga „Asitõendid II 1939 – 1994. NSV Liidu aegumatute sõjakuritegude uurimise ülesanded Eestis,„

Selle teemaline ajalookonverents toimus Riigikogus augustis 2024. Konverentsi ettekanded andsid ülevaate seni tehtud uurimistöödest. Lisaks tutvustasid EEOK juures moodustatud uurimisrühma liikmed oma tegevust Eesti ohvitseride, Vabadussõjas võidelnud meeste õigeksmõistmiseks. Venemaa Föderatsiooni Peaprokuratuuriga suhtlemine oli olnud edukas. Kehtiva Tartu rahulepingu alusel ja pärast presidendi B. Jeltsini rehabiliteerimise seadust 18. oktoobrist 1991, on need meie ohvitserid õigeks mõistetud. EEOK uurimisgrupp avastas aga üllatava fakti, et ENSV Ülemkohtu ja Prokuratuuri töötajatest loodud Eesti komisjon varjas õigeksmõistmise otsust, mis oli neile Venemaalt saadetud.

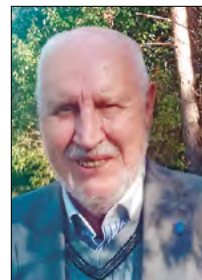
Uusi fakte inimsusevastaste kuritegude uurimistest rahvusvahelisel tasemel esitas oma ettekandes Indrek Grabbi, kes pagulasena USA-s töötades oli saanud vajalikud teadmised. Tema ettekande teemaks oli uue Nürnberg II tribunali moodustamine Ida-Euroopa riikide algatusel ja koostöös. Ta tutvustas USA-s aastakümneid tegutseva inimsusevastase kuritegude uurimise büroo tegevust. I. Grabbi informeeris kuulajaid sellest, et Nürnbergi tribunali N. Liit võltsis dokumente ja Tallinna märtsipommitamine 1944. aastal tunnistati natside sõjakuriteoks. Samal moel tehti Nürnbergis Poola ohvitseride Katõnis toimunud massimõrv natside kuriteoks. Seega uus tribunal Nürnberg II peab saama paratamatuks, et ümber hinnata seni kehtivaid N. Liidu võltsinguid. Igal riigil on võimalik kasutada USA büroo abi inimsusevastaste kuritegude menetlemiseks.

Raamat „Asitõendid II 1939 – 1994“ on põhjalik kokkuvõte 35 aastaga Eestis tehtud uurimistöödest okupatsioonivõimu aegumatute kuritegude kohta.

Peep Varju

TOIMETAJA VEERG

Hea Memento Teataja lugeja ja tegemises kaasalööja!

Täna kõiki, kellele Teataja käekäik korda läheb. Elame praegu segases ajas, nii laias ilmas kui omades ühendustes. Ja aeg teeb oma karmi tööd.

Tunnen isegi valusalt, et paremad päevad on möödas. Samas annab neid sooja tunde meenutada - need olid toredad ajad, kui sain anda oma panuse Memento eesmärkide täitmisel.

Taasalustasime kunagi Lennart Meri algatatud, kooliõpilastele mõeldud küüditatute mälestuste kogumise konkurssidega, mis viisid kokku erinevad põlvkonnad ja jätsid osavõtjatele loodetavasti püsiva jälje. Konkursside tulemusena ilmusid mahukad kogumikud “Siberi karm kool. Küüditatute koolilood” (2011), “Siberi kodu” (2014), “Siberist tagasi koju” (2015).

Taasalustasime ka vahepeal seiskunud Memento Teataja väljaandmist, mida olen väikese vaheajaga püüdnud toimetada 2006. aastast tänaseni, ikka 2006 juuninumbrit alustanud deviisi all “Et mälestus kehtaks ja vaimus ei kaoks”. Harjuma mementolaste Siberi-mälestusi “Meie lood” olen nüüdseks 3 raamatut trükki aidanud. Südamets sooviksin seda veelgi teha, kuid jõud ei kannu enam. Ja on ka kahtlus, et ega enam avaldamisvalmis kirjatõid sahtlites väga peidus polegi. Aga kui keegi leiab vanemast põlvkonnast jäänud, kasvõi katkendlikud mälestuskilud – palun, ärge jätke neid üksnes perekonna reliikviaks. Toimetage koopiad mäluasutustesse, laske neil teenida suuremat eesmärki - meie rahvusliku koondmälu kujundamist.

Püüame ikka kondivalu kiuste kokku tulla ja kaasteeliste nägemisest jõudu ammutada. Jõuluaeg on see ilus periood aastas, kus teeme seda helges ja rõõmsas meeles. Nagu meie rahvale kombeks, kuulub selle juurde küünla valgus ja jõuluküpssetiste kutsuv lõhn. Soovin kõigile Memento jõulupeoliste kaunist aasta lõppu ja kõike head uuel aastal! Kohtumiseni märtsikuus.

Rein Purje

Memento ühendused õnnitlevad!

HARJUMAA

90

Mart Kask

85

Eha Ausmeel

70

Aleksander Kirsipuu

HIIUMAA

95

Vaike Kimber

85

Lembit Saar

65

Tamara Kõllamets

JÄRVAMAA

90

Elvi Mägi

80

Merike Asku

70

Ants Kraut

65

Urmas Kõonurm

PÕLVAMAA

98

Kalli Laur

93

Enu Mäela

Koidula Valge

91

Aili Rosenberg

90

Malle Viljaste

80

Juta Raudsepp

PÄRNUMAA

97

Elvi-Mare Rakko

Laine Tamm

95

Milvi Rõõmussaar

91

Aino Todi

Silvia Toiger

90

Ilme Meriste

Aili Rein

Jüri Rõõmussaar

Virve Saarts

Ivo Vagiström

85

Paavo Avloi

Marta-Mare Jakobsoo

Maret Kukk

Anti Markson

Jüri Murru

Helmi Poltov

80

Vilve Randma

RAKVERE

90

Vilma Orupõld

85

Aivi Lippasaar

Jüüli Viigimets

80

Helju Borozdina 80

Aire Heinsalu 80

Anne Kullama

75

Helle Mäe

70

Mare Laansalu

65

Katrin Reisberg

SAAREMAA

103

Helgi Kukk

98

Naima Mihkelson

Aina Peet

95

Meeta-Rosali Orupõld

Leida Vares

94

Jaan Kask

Lembi Saksakulm

Enn Tomson

93

Pilvi Kadarik

Hanno Kask

Vilma Süld

Selma Pahapill

92

Urve-Mai Ratas

Asta Salumaa

Helja Tuulik

91

Erika Järsk

Harri Nook

90

Leida Rünkorg

Evi Truumees

Asta Vendel

85

Hugo Pärtel

80

Harri Viil

70

Aasa Allikson

Ain Kurgpõld

Toivo Putk

Aarne Stern

TALLINN

95

Hedi Liit

94

Naima Ploom

Saima Sõlg

93

Inga Saarva

92

Tiina Kurnim

91

Aita Ilves

90

Linda Sein

Heljo Tatsi

85

Malle Järvik

Priit Lehtmets

Kaia Näks

Urve Sepman

Malle Tiisler

80

Meeli Kukemilk

75

Tiia Ambur

70

Aime Lillepruun

TARTUMAA

90

Kalle Einmaa

85

Mart Kriit

Ene Vares

Maimu Viridet

80

Galina Niilo

VILJANDIMAA

101

Jutta Jõesaar

98

Sigrid Maasepp

Heldi Soobik

97

Aita Vähi

96

Salme Paukson

95

Aino Järv

Luule-Miralda Uibo

94

Vilma Lepp

Heino Stern

93

Armilde Vint

90

Ain-Hillar Arnim

Leida Osol

85

Olvi Jallai

Tatjana Kuusk

Hilja Lumiste

Tiiu Muri

Jüri Pill

Elve Puuraid

Viktor Roomets

Hilja Rätsep

Maie Teng

Elli Viltmann

80

Linda Paakspuu

Vabaduse Tammepärg

Traditsiooniline, kaheksandat korda toimuv Vabaduse Tammepärja aumärkide tsere-moonia oli tänavu 29. augustil ministeeriu-mide ühishoone Tamme saalis. Sel aastal oli laureaate 37, aumärgid andis üle justiits- ja digiminister Liisa Pakosta.

Tammepärja auhinnaga tunnustatakse inimesi, kellel on väärilisi teeneid Eesti riigi ja rahva lähiajaloo mälestuse hoidmisel ja edasiandmisel, vabadusvõitluses ning relvastatud ja relvastamata vastupanuliikumises osalemisel, samuti Eesti vabadusvõitluse ja vastupanuliikumise jäädvustamisel.

Oma sõnavõttus ütles minister: „Elame digiajastul, tehisaru kasvab meie kõrval üha olulisemaks abimeheks. Kui aga paluda tehisarul kirjutada lugu meie Eesti vabaduspüüdlustest ja võitlusest eelmisel sajandil, on see jutt küllaltki napp ja piiratud. Seda isegi eestikeelsest informuunist teabe hankimisel. Suurte keelte infoväljast leiab põhjalikumalt informatsiooni veelgi kasinamalt. Erinevad tehisaru rakendused, ka suurte keelte mudelitel põhinevad, peavad hoopis rohkem teadma meie iseseisvuspüüdlustest ja vabadusvõitlusest.“

Minister kutsus üles veelgi enam jäädvustama eakate vabadusvõitlejate mälestusi: „Alanud on ka viimane kümnend, kus on elus veel need, kes oma silmaga on näinud ja mäletavad selgelt esimest iseseisvuseperioodi ja viimast ilmasõda. Hoiame enam neid ja nende kätt, räägime nendega ja – veelgi olulisem – kuulame neid. Ja talletagem see. Iseenda jaoks. Oma järglaste jaoks. Arhiividele. Ja kindlasti ka kohtadesse, kust tehisaru selle hõlpsasti üles leiab“

Vabaduse Tammepärja aumärgi idee autor, tseremoonia läbiviija Heiki Magnus sõnas: „Oluline on see, et Eesti riik tunnustaks inimesi, kes vabatahtlikkuse alusel hoiavad ja kannavad edasi vabaduse ideaale ja mälestusi vabadusvõitlusest ning kasvatavad samas vaimus peale uut põlvkonda.“

Laureaatide nimel võttis sõna ERRi pikaaegne korrespondent Kesk-Eestis Olev Kenk.

Lugupeetud minister, Vabaduse Tammepärja aumärgi laureaadiid, kõik saalisviibijad.

Minu nimi on Olev Kenk, olen Eesti Rahvusringhäälingu Kesk-Eesti korrespondent Rapla-, Järva- ja Viljandimaal. 1. novembril algab minu 20. tööaasta Aktuaalse kaamera ja Vikerraadio uudistetoimetuses.

Justiits- ja digiminister Liisa Pakosta kutsus üles jäädvustama vabadusvõitlejate mälestusi.

Olen oma töös lähtunud põhimõttest, et vahendame uudiseid tavalistele inimestele, seega peavad uudislood olema lihtsad ja arusaadavad kõigile. Tööd tehes olen lähtunud ajakirjandusõppejõu Juhan Peegli soovituselt: ajakirjanik võid olla, aga inimene pead olema.

Mind on alati huvitanud teemad, mis on seotud Eesti lähiajaloo - eestlaste vabadusvõitluse ja vastupanuliikumisega. Nii olen vahendanud tele- ja raadiouudiseid hukkunud metsavendade mälestamisest, taastatud metsavennapunkrite avamisest, metsavendade säilmete väljakaevamisest, endiste riigitegelaste mälestuse jäädvustamisest, Pitka matkadest, Võidupüha paraadidest, küüditamisohvrite mälestusüritustest Pilistvere memoriaali juures. Need teemad väga tihti uudistesaaatesse ei jõua, kuid võimalusel olen ikka hoolt kandnud selle eest, inimesed, kes tegelevad lähiajaloo jäädvustamisega või on ise osa sellest, saaksid kasvõi ühe lühikese teleuudise vahendusel vääriliselt tunnustatud.

Kust see ajalohuvi siis pärineb? - Ikka kodust. Minu isa, minu jaoks lihtsalt Papa, sündis Setomaal, Värska külje all asuvas Örsava külas. Örsava järve kallastele hakati 1926. aastal rajama Eesti kaitseväge suvist väljaõppekeskust ehk Põhjalaagrit, kus harjutasid ratsaväelased ja suurtükiväelased üle Eesti. Eesti sõdurid ja ohvitserid jätsid

mu Papa lapsepõlve kustumatu jälje. Kui olin poisike, rääkis Papa mõnikord ikka president Pätsist, sõjavägede ülemjuhatajast Laidonerist ja et kunagi oli Eesti Vabariik. Lapsena ma alati ei mõistnud, millest jutt käib. Kuid Papa idülliline lapsepõlv Örsava järve kaldal lõppes, kui vene sõdurid sisse marssisid ja kõikjal hakkas levima jalanartsude hais, nagu isa armastas öelda.

Justiitsminister alustas Vabaduse Tammepärja aumärgi väljaandmist 2018. aastal. Tänavu omistati see 37-le väärikale inimesele. Tunnustatute seas on näiteks Andres Sikka, kelle ellu kutsutud Maakaitsepäev on kasvanud üle-eestiliseks Võidupüha tähistamiseks, Elve Laas, kes Siberisse küüditatuna on aidanud mõtestada meie valusat ajalugu; samuti Enno Pilberg, kes on oma südameasjaks võtnud represseeritud Eesti ohvitseride mälestuspaikade elushoidmise või Vahur Toomas ja Leili Seisonen, kes on hoolitsenud metsavendade Põrgupõhja punkri ümbruse korrastamise ja seal mälestusürituste korraldamise eest. Nagu öeldud, on tänaseid tunnustata vaid 37, kõik te olete panustanud Eesti vabadusvõitluse, vastupanuliikumisse ja Eesti lähiajaloo jäädvustamisse omal moel, selle eest tasu lootmata.

Täna kõiki, kes meid märkasid ja aumärgile esitasid. Head tervist meile kõigile sellel äreval ajal!

Vabaduse Tamme pärja laureaadid 2025. aastal.

Vabaduse Tamme pärja pälvinutest tutvustame lühidalt Mementoga seotud inimeste teeneid, nii nagu neid aumärgi omistamiseks esitati.

Elju Andre on üks Tartu Memento asutajaliikmetest ning olnud 35 aastat ühingu aktiivne ja pühendunud liige. Ta on panustanud organisatsiooni juhtimisse pikaajalise juhatuse liikmena ning tema töö on pälvinud tunnustuse auliikmena alates 2013. aastast. Elju järjepidev tegevus aitab hoida elus ajaloolist mälu ja mementolaste väärtusi.

Hanno Kask on läbi elanud küüditamise, isa hukkamise ja vangistuse Siberis, kuid säilitanud elujõu ning naasnud kodusaarele Saaremaale. Ta on andnud panuse kohaliku elu edendamisse Saaremaa Teedevalitsuse juhina ning olnud pikaajaline aktiivne liige Saaremaa Represseeritute Ühingu, korraldades mälestuspäevi ja hoides elus represseeritute pärandit. Tema väärrikas elulugu ja pühendumus mälu tööle on toonud talle sügava austuse kogukonnas.

Maret Kukk on olnud üle 20 aasta Pärnu Memento juhatuse liige ja hing, kelle kanda on olnud organisatsiooni rahandus, mälestuspäevade korraldamine ja liikmete isiklik toetamine. Ta on pühendunud aidanud hoida sidet represseeritute, korraldanud tähtpäevi, juubeleid ning külastanud liikmeid, keda ta tunneb nimepidi ja isiklikult. Tema soe ja järjepidev tegevus on hoidnud ühingu ühtse ja toetava kogukonnana.

Valda Laar on olnud pikaajaline ja hinnatud Tartu Memento juhatuse liige, kelle suurimaks panuseks on põhjalik töö ühingu dokumentide korrastamisel. Tema pühendumus ja toetav kohalolek on aastate jooksul olnud eeskujuks ja toeks kõigile liikmetele. Märkimisväärse panuse eest on Tartu Memento tunnustanud teda auliikme staatusega.

Elve Laas on Memento Rakvere Ühingu aktiivne liige, kes seisab selle eest, et küüditamiste traagiline pärand ei ununeks. 1949. aastal Siberisse küüditatuna on ta isikliku loo kaudu aidanud noorematel mõista meie ajaloo valusaid peatükke. Vaatamata rasketele elukogemustele on Elve jäänud elurõõmsaks ja heatahtlikuks mementolaseks, kandes edasi mälestust ja lootust.

Endla Lipp on Alutaguse Memento organisatsiooni liige selle loomisest alates ning andnud hääle repressioonide all kannatanutele, jagades oma Siberi-mälestusi koolinoortele ja kogukonnale. Tema mälestused on jäädvustatud ka Kohtla-Järve Põlevkivimuseumi videosalvestuses. Lisaks mälestuspäevade korraldamisele jagab ta oma loomingut sõnakunstis ning juhendab Jõhvis huviringi ka kõrges eas.

Lea Saareoks on Memento Viljandi Ühenduse ja Viljandimaa Naisseltsi aktiivne liige, kes on pühendunud panustanud küüditatute mälestuse jäädvustamise ja ajaloomälu hoidmisele. Ta on kaaskorraldanud mälestusüritusi ja näitusi ning avaldanud koos õega mitmeid raamatuid, milles talletatakse Siberisse küüditatud inimeste ning Viljandimaa naiste lugusid. Oma isikliku kogemuse jagamisega aitab ta tagada, et Eesti rahva ajaloolisi kannatusi ja vabadusvõitlust ei unustataks.

Virve Tuubel on väljasaadetute järeltulija, tunnustatud ajaloolane ja Eesti Rahva Muuseumi töötaja, kelle sulest on ilmunud mitmeid teoseid eesti rahvuskultuurist ja ajaloost. Ta on olnud aktiivne ühiskondlikus tegevuses, juhtides Tartumaa Mementot ning osaledes MTÜ Siberis Sündinud Lapsed ja Eesti Memento Liidu juhatustes. Tema töö represseeritute mälu hoidmisel ja rahvuskultuuri edendamisel on olnud silmapaistev ja püsivalt tähenduslik.

Reet Viilup on pühendunud jaganud represseeritu mälestusi Ida-Virumaa koolinoortele, aidates tulevastel põlvkondadel mõista Eesti lähiajalugu ausalt ja süvitsi. Tema tegevust on jäädvustatud ka Kohtla-Järve Põlevkivimuseumis ning ta on olnud aktiivne MEMENTO Alutaguse organisatsiooni asutajaliige ja juhatuse liige. Reeda kodanikujulgus ja järjepidevus mälu töö tegemisel on eeskujuks nii tema saatusekaaslastele kui ka nooremale põlvkonnale.

